

İkinci Yüzyılda Demokrasinin İnşası Güçlü, Demokratik ve Sürdürülebilir Yerel Yönetim

İkinci Yüzyılda Demokrasinin İnşası Güçlü, Demokratik ve Sürdürülebilir Yerel Yönetim

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 4

1. GÜÇLENDİRME 6

1.1. Yetki 7

1.2. Bütçe 16

1.3. Etkili Hizmet 24

2. DEMOKRATİKLEŞTİRME 26

2.1. Temsil 28

2.2. Katılım 32

2.3. Şeffaflık 34

3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK 36

3.1. Çevre 38

3.2. Yerel Kalkınma 40

3.3. Akıllı Şehirler 42

SONUÇLAR 44

GİRİŞ

Türkiye, Cumhurbaşkanlığı sistemine geçtiğinden beri karar yetkilerinin dar bir grubun elinde toplandığı, meclis, siyasi partiler, sivil toplum ve belediyeler gibi demokratik kurumların etkilerini kaybettiği bir otoriterleşme sürecinden geçiyor. Yurttaşların yönetime katılmasını sağlayan tüm demokratik kurumlar karar alanlarından tasfiye ediliyor. Bu durum yurttaşların hizmetlere erişimini zorlaştırdığı ve hizmetlerin maliyetlerini artırdığı gibi, ekonomi, demokrasi ve adalet krizlerine yol açıyor. Aşırı merkezîyetçiliğe dayanan bu otoriterleşme, varsayıldığı gibi üniter yapıyı güçlendirmiyor. Aksine, baskıcı uygulamalar toplumun tüm kesimlerinde huzursuzluk, dışlanma ve adaletsizlik duygusu yaratıyor ve Türkiye'yi zayıflatıyor. Üniter yapıyı güçlendirmek; toplumun tüm kesimlerinin kararlara katılma mekanizmalarının demokratikleşmesi, şeffaflaşması ve tüm yurttaşların adalete güvenmesiyle mümkün olabilir. Demokratik, şeffaf ve adil bir sistem için yerel yönetimlerin güçlenmesi, demokratikleşmesi, hizmetin yerinden ve etkin kılınması bir gereklilik. Üniter yapının korunması, demokrasiden vazgeçip seçmenin yerel iradesini bastırarak değil, yerel katılımı ve demokrasiyi güçlendirerek sağlanabilir.

Yerel yönetimler ekonominin, demokrasinin ve toplumsal barışın en önemli unsurlarından biri. Zengin ve demokrasisi gelişmiş ülkelerde belediye sayıları daha fazla, yetkileri daha geniş ve finansal kabiliyetleri daha yüksek. Bu ülkelerde belediye başına düşen kişi sayısı 10 binin altına inerken Türkiye'de belediye başına ortalama 60 bin kişi yaşıyor. Yurttaşlar belediyeye yakın oldukça aldığı hizmetler kolaylaşıyor, hizmet maliyetleri düşüyor, yerel kalkınma hızlanıyor ve yerel istihdam güçleniyor.

AK Parti iktidarı, yerel yönetimlerin sayısını azaltıyor, yetkilerini aşındırıyor ve belediyeleri finansal olarak kendine bağımlı hâle getiriyor. AK Parti iktidarının bu tutumu topluma bir yarar sağlamıyor, merkezi hükümeti altından kalkması imkânsız bir yükü baş başa bırakıyor ve seçmen iradesini de tahrip ediyor.

Demokrasiyi, ekonomiyi ve toplumsal barışı tehdit eden bu durumun düzeltilmesi için belediye sayılarının artırıldığı, hizmetin yurttaşlara yaklaştırıldığı, belediyelerin yetki alanlarının genişletildiği ve finansal imkânlarının çeşitlendirildiği yeni bir yerel yönetim anlayışına ihtiyacımız var.

CHP'nin Yerel Yönetimler Politika Belgesi'nin çerçevesinin oluşturulması için gerçekleştirdiği bu çalışma, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yerel yönetim vizyonunun Türkiye demokrasisinin geleceğinden ayrı düşünölemeyeceğini gösteriyor. Her ne kadar belediyelerin ana faaliyetlerinin ölçeği yerel bazda olsa da, bu faaliyetlerin etkili, verimli ve demokratik bir biçimde gerçekleşmesi genel olarak Türkiye siyasetinin dönüşümünü de gerektiriyor. Rapor, ilgili araştırmanın sonuçlarını bu çerçevede ana hatlarıyla açıklamayı ve CHP Yerel Yönetimler Politikası Belgesi'nin oluşturulması için yürütölen çalışmalara katkı sunmayı amaçlıyor.

Uzmanlarla yapılan görüşmelerle, literatür taramasıyla ve çalıştaylarla gerçekleştirilen bu araştırma, CHP'nin yerel yönetim politikasının AK Parti'nin son on yılda etki alanını genişleterek devam ettirdiği baskıcı, otoriter ve halkın taleplerine karşı çözüm üretme kapasitesi giderek düşen siyaset tasarımına karşı güçlü ve demokratik bir siyaset anlayışı sunması gerektiğini ortaya koyuyor.

Uzmanlarla gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler, çalıştaylar ve literatür taraması yerel yönetim politikasının üç ana başlık aracılığıyla inşa edilmesi gerektiğini gösteriyor:

- *Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi*
- *Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesi*
- *Şehirlerin Sürdürülebilirliği*

Belediyelerin şeffaf, halkın katılımını önceleyen ve temsili demokrasiyi öne çıkaran uygulamalarla daha da demokratikleşmesi gerekli. Ayrıca belediyenin ekonomi ve çevre politikaları da sürdürülebilir bir şehir inşa etmek amacıyla yeniden tasarlanmalı.

Bununla beraber ekonomi ve çevre politikalarının etkili bir şekilde uygulanması için yerel yönetimlerin yetki alanlarının, bütçesinin ve hizmet kapasitesinin artırılması gerekiyor.

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi önerisi, yerel yönetim politikasının Türkiye'nin siyasi problemleriyle doğrudan muhatap olduğunu gösteriyor. Belediyelerin güçlendirilmesi ekonomi ve çevre politika önerilerinin gerçekleştirilmesi için şart olduğundan öncelikli.

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi her ne kadar öncelikli olsa da, diğer politika önerilerinden ayrı olarak düşünülmemeli. Zira demokratikleşmemiş fakat güçlendirilmiş bir yerel yönetim, Türkiye siyasetinde yaygın olan otoriter iklimin daha da kötüleşmesine yol açabilir. Bu sebeple güçlendirilmiş belediyelerin aynı zamanda demokratikleştirilmesi zorunlu bir ihtiyaç. Demokratik ve güçlü yerel yönetimler, halkın ihtiyaçlarına daha yakından ve daha etkili çözümler üretebilir. Demokratik kurumların hâkim olduğu bir belediye yönetiminde merkezi idare farklı bir partiye geçse de, yerel yönetimin gücünün istismar edilmesi daha zor olur. Dolayısıyla yerel yönetimler hem yetkili ve güçlü olmalı hem de bu gücün istismar edilmesini engellemek ve halkın taleplerine etkili şekilde yanıt vermek için demokratik ilkelere göre düzenlenmeli. Bu nedenle belediyelerin güçlendirilmesi ve demokratikleşmesi birlikte ele alınması gereken süreçler.

Bu bağlamda güçlendirilmiş ve demokratikleşmiş belediyelerin uygulamaları sürdürülebilir bir çerçevede yeniden gözden geçirilmeli. Kalkınma odaklı ekonomik düzenlemelerin ve çevre düzenlemelerinin sürdürülebilir içerikte olması gerek yerel yönetimlerin idare bölgesinin gerek Türkiye'nin ve dünyanın geleceği için kritik önemdedir. Şehrin kalkınmasının sürdürülebilir olması hem kısıtlı kaynakların doğru kullanımı hem de doğanın geleceği için hayatidir. Dünyada giderek yaygınlaşan akıllı şehir tasarımı ve bu çerçevedeki politikalar Türkiye şehirleri için örnek olabilir.

Araştırmanın sonuçları Türkiye'nin yerel yönetim politikası için üç ana öneri sunuyor: Güçlendirme, demokratikleşme ve sürdürülebilirlik. Ne yazık ki, Türkiye her üç ölçekte de gelişmiş demokrasilerin hayli gerisinde. Rapor bu üç alanda Türkiye yerel yönetimlerinin ne yönde geliştirilebileceğini ve dönüştürülebileceğini detaylı biçimde tartışıyor, politika önerileri sunuyor. Bu öneriler hem daha etkili, demokratik ve sürdürülebilirliği esas alan bir yerel yönetimi hem de daha katılımcı bir Türkiye siyasetini hedef alıyor.

GÜÇLENDİRME	DEMOKRATİKLEŞTİRME	SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
Yetki	Temsil	Çevre
Bütçe	Katılım	Yerel Kalkınma
Etkili Hizmet	Şeffaflık	Akıllı Şehirler

Grafik 1 - Raporun Öneri Başlıkları

1. GÜÇLENDİRME

Yerel yönetimlerin sorunları arasında yetkilerinin merkezi yönetim tarafından aşındırılması ve engellemelere uğraması başta geliyor. Buna bütçe ve insan kaynağı problemlerinden ötürü etkili bir şekilde politikalarını gerçekleştirememeleri de eklenince sorunlar ağırlaşıyor. Özellikle yetki ve bütçe konularında yerel yönetimler, merkezi yönetim karşısında çok zayıf ve ona bağımlı kalıyor. Bu durumda yerel yönetimler politika esnekliğini merkezi yönetimin inisiyatifine teslim ediyor ve vatandaşların ihtiyaçlarına cevap verecek etkili hizmet üretimi de zorlaşıyor. İnsan kaynağı problemi ise, Türkiye'nin siyasal yapısı kadar siyaset kültürünün de bir sonucu olarak karşımıza çıkıyor. Özellikle kayırmacılık ve nepotizm yüzünden birçok belediyede personelin ciddi kısmı ya yeterli ehliyete sahip değil ya da siyasal bağlantıyla hareket ediyor. Buna belediye personel yapısının statü karmaşıklığı da eklenince zaten merkezi yönetim tarafından kısıtlanan belediye hizmetlerinin yürütülmesi de problemlili hâle geliyor. Bu nedenle yerel yönetimlerin güçlendirilmesi için üç alanda ciddi bir iyileştirme gerekiyor: **yetki alanı, bütçe ve etkin hizmet.**

Bu üç alanda yerel yönetimlerin güçlendirilmesi için merkez-yerel dengesinin yerel lehine yeniden düzenlenmesi gerekli. Belediyenin sorumluluğunda olan hizmet alanlarında da ilgili çerçevede ulusal olarak yetkili olan bakanlıktan izin gerekiyor. Birçok hizmet alanında ise, merkezi yönetimin taşra teşkilatlarıyla yerel yönetimler arasında görev çakışmaları yaşanıyor. Belediyelerin gelirlerinin önemli bir kısmı merkezi bütçeden geliyor. Belediyelerin doğrudan eriştiği gelirleri de çok kısıtlı olduğu için belediyeler bütçe itibarıyla da merkezi yönetime bağımlı kalıyor. Tüm bu örnekler merkez-yerel ilişkisinin ne derece dengesiz olduğunu gösteriyor. Bu dengesizliğin Türkiye'nin kronik bir sorunu olduğunun altını çizmekte fayda var.

Her ne kadar AK Parti döneminde Türkiye daha da otokratikleşmiş ve merkez-yerel dengesi son yerel seçimler sonrasında merkez lehine bozulmuş olsa da, bu problemin yaşı neredeyse Türkiye'yle aynı.

Problem her ne kadar eski olsa da, bugün yerel yönetim politikasını etkileyen yasal düzenlemeler ve bu problemin çözümü için örnek olabilecek uygulamalar gayet yeni. Merkez-yerel dengesinin yerel yönetimleri ne ölçüde kısıtladığını gelişmiş demokrasilerle karşılaştırarak görebiliriz. Türkiye'deki düzenlemeler gelişmiş demokrasilerin hayli gerisinde. Bu manzarayı değiştirmek için Türkiye'de yerel yönetimlerin yetkilerinin genişlemesi ve netleştirilmesi, bütçelerinin artırılması ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gerekiyor.

1.1. Yetki

Yerel yönetimleri etkileyen hizmet alanlarında belediyelerin anayasal ve yasal olarak tanımlanmış pek çok yetkisi olsa da, bunlar ya çok sınırlandırılmış ya da merkezi hükümet eliyle aşındırılmış ve kullanılamaz hâle getirilmiş durumda. Bu hizmet alanları arasında ekonomik yaşam, kalkınma, sosyal hizmetler, sağlık ve mesleki eğitim gibi hayati ve yerel düzeyde politika yapımını gerektiren alanlar da var. Tüm bu hizmet alanlarında merkezi yönetim ya doğrudan ya da merkeze bağlı taşra idareleri aracılığıyla ana karar makamı olarak politikalarını gerçekleştiriyor. Bu hizmet alanlarında kısıtlı da olsa belediyelere düşen roller de var. Fakat yasal düzenlemelerin merkezi yönetim lehine olması ve merkezi yönetimin yerel yönetimleri kendi uygulamalarına entegre etmemesi yetki çatışmalarına yol açıyor.

Merkez-yerel dengesinin bu denli bozuk olmasının bir sonucu olarak yerel politikalar verimsiz uygulanıyor. Yerel politikaların merkezden, tepeden, uzaktan olması nedeniyle yerelin ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde karşılanması gerçekçi bir beklenti değil. Siyasetin yerel ihtiyaçların yerel siyasal yapılarca gözlemlendiği ve yürütüldüğü, yerinden ve yakından yönetim ilkesini esas alarak yeniden inşa edilmesi gerekiyor. Avrupa Birliği'nin temel kuruluş ilkelerinden biri de yerindenlik. Yerindenlik ilkesi hizmetin en küçük ölçekte sunulmasını öngörüyor. Avrupa Birliği'nin esas aldığı yerindenlik ilkesi Türkiye'deki uygulamaların çok uzağında.

Gelişmiş demokrasiler tarafından benimsenen yerinden ve yakından yönetim ilkesi üç temel yaklaşım savunuluyor:

1. Yerel yönetimler hizmet verdikleri birimlere daha yakın. Bu sebeple sorunları tespit etme ve sorunlara müdahale etme yetenekleri daha yüksek.
2. Seçmene daha yakın oldukları için yerel yönetimlerin üzerindeki kamuoyu baskısı daha yüksek. Hâliyle seçmen tarafından denetlenmeleri mümkün.
3. Merkezi yönetimlerin yerel ihtiyaçlara cevap vermedeki hantallığı hizmet eksiklikleri ve gecikmeleri yaratıyor¹.

Bu bakış, yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin demokratikleşmeden ayrı düşünülmeceğini de gösteriyor. Çünkü yerindenlik ilkesinin doğru uygulanması, daha etkili, demokratik, katılımcı ve vatandaşın ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilen yerel politikaları beraberinde getiriyor.

¹United Cities and Local Governments. 2010. "Local Government Finance: The Challenges of the 21st Century." 2nd Global Report on Decentralization and Local Democracy, Barcelona, İspanya.

Diğer taraftan yerindenlik ilkesi, her hizmet alanının en alt hizmet birimine kadar bölünmesini de gerektirmiyor. Özellikle ölçek ekonomisi açısından bakıldığında yüksek hacimde ve ölçüde koordinasyon gerektiren bazı hizmetlerin üst birimlerce idare edilmesinin daha etkili ve daha az maliyetli olduğu görülüyor. Sözelimi itfaiye hizmetleri, sürekli olmayan, yangın durumunda zamanında ve etkin bir müdahale yeteneği gerektiren hizmetler. Bu hizmetlerin her ilçe belediyesi tarafından ayrı ayrı yürütülmesi hem şehir belediyesi tarafından yürütülmesine nazaran daha maliyetli oluyor hem de acil durumlarda koordinasyonu zorlaştırıyor. Fakat ölçeğin yükseltilmesi de hizmetin etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesinin önüne geçiyor. Örneğin, itfaiye faaliyetlerinin ulusal düzeyde organize edilmesi maliyetleri düşürebilir, fakat hizmetin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine imkân tanımaz. Dolayısıyla hizmetlerin ve faaliyetlerin yerindenlik ilkesi gereğince yeniden düzenlenmesi sırasında ihtiyaç duyulan ölçeğin de dikkate alınması gerekli. Örneğin uzun vadeli, büyük altyapı hizmetleri ve koordinasyon gerektiren çalışmalar büyükşehir ve il belediyeleri tarafından yapılabilir. İçerik ve nitelik bakımından daha büyük altyapı ve üstyapı çalışmaları da merkezi yönetim eliyle gerçekleştirilmelidir. Büyükşehir belediyesinin sorumluluk alanında olan metro hizmetini Ulaştırma Bakanlığı veriyorsa orada bu yerindenlik ilkesinin ihlali olur.

Hizmet alanlarının mümkün olduğunca halka yakın, yeHizmet alanlarının halka yakınlığı, yerinden yönetim ilkesi çerçevesinde hizmetlerin en alt yerel yönetim birimleri tarafından yürütülmesi ve faaliyet alanlarının gerekli olan ölçek uyarınca yerel yönetimlerle merkezi yönetim arasında paylaşılması problemleri çözmüyor. Sosyal hizmetler gibi bazı hizmet alanları için her bir yönetim biriminin koordinasyonu gerekiyor.

Türkiye’de bu koordinasyonu sağlayan tutarlı bir yasal çerçeve yok. Bu durum, merkezi yönetimin yasal boşluktan yararlanarak yerel yönetimlerin uygulamalarını kısıtladığı bir keyfiliğe yol açıyor. Dolayısıyla tüm yönetim birimlerinin eşgüdümünü sağlayan tutarlı bir yasal çerçeveye ayrıca ihtiyaç var.

Tüm bu gözlemler çerçevesinde yerel yönetimlerdeki yetki probleminin aşılması için üç önemli adım atılması gerekiyor:

1. Hizmetler mümkün olduğunca halka en yakın, en alt yerel yönetimlerce yürütülmeli.
2. Hizmetlerin gerektirdiği yönetim ölçüsü gözetilerek yüksek koordinasyon ve maliyet gerektirenler mümkün olan en düşük maliyetle fakat ölçek şartlarını sağlayabilecek yönetim birimlerine üstlenilmeli.
3. İlçe ve şehir belediyeleriyle merkezi yönetimin sorumlu olduğu ortak hizmet alanlarında her yönetim biriminin yetki alanlarını açıkça ortaya koyan tutarlı bir yasal çerçeve oluşturulmalı. Bu çerçeve, merkezi yönetimin istismarlarına açık kapı bırakmamalı. Merkezi yönetim düzenleyici ve denetleyici bir rol üstlenmeli.

Görev ve Sorumluluk	Türkiye'de	Gelişmiş Demokrasilerde
Kalkınma	Yetkisi var. Kaynağı yok.	Yetki ve kaynak sahibi.
Sosyal Yardımlar ve Hizmetler	Yetkiler merkezi yönetimle paylaşılıyor. Yetki çakışması, engellemeler ve sınırlamalar var.	Çoğunlukla belediyeler yetkili. Merkezi yönetimle yetki alanları ayrıştırılmış.
Kültür, Sanat ve Turizm Politikaları	Merkezi yönetimle yetki paylaşılıyor, engellemelerle ve sınırlamalarla karşılaşıyor.	Belediyeler tam yetkili.
Tarım	Tanımlanmış görevi yok.	Tarım politikalarıyla ilgili görev ve yetki sahibi. Teşvik yaratma gücü ve kaynağı var.
Vergilendirme	Yetkisi yok. Merkezi yönetimce belirlenen vergilerden pay alıyor.	Yetkisi var. Gelirlerinin ciddi bir kısmını kendi belirledikleri vergilerden karşılıyorlar.
Kamu Yatırımları	YİKOB yönetiminde.	Belediyelerle birlikte yürütülüyor.
İmar Yetkisi	Ağırlıklı olarak belediyeler yetkili. Fakat merkezi yönetim özel kanunlarla kısıtlayabiliyor.	Belediyeler tam yetkili.
Kentsel Dönüşüm	Belediyelerin yetkilerinin bir kısmı kısıtlandı ve bakanlığa devredildi.	Belediyeler tam yetkili.

Tablo 1 - Türkiye'de ve Gelişmiş Demokrasilerde Belediyelerin Yetkileri

Türkiye'de politika alanlarında pratikteki durum Tablo 1'de özetlendiği gibi. Belediyelerin ya yetkisi sınırlı, ya kaynağı yok ya da hâlihazırda kısıtlı olan yetkisi merkezi yönetim tarafından daha da daraltılıyor. Gelişmiş demokrasilerde ise, tam zıddı bir durum söz konusu. Sosyal hizmetlerden kalkınmaya, imar yönetiminden kültür-sanat faaliyetlerine kadar belediyelerin yetkili olduğu çok geniş bir hizmet yelpazesi var. Her bir faaliyet alanında belediyelerin yetkisi açıkça tanımlanmış ve merkezi yönetimin müdahalesi kısıtlanmış. Yukarıdaki üç öneri takip edilirse, Türkiye'nin yerel yönetim çerçevesi gelişmiş demokrasilerdeki manzaraya yaklaşacaktır.

Araştırma çerçevesinde görüşülen uzmanlar özellikle üç faaliyet alanında belediyelerin yetkilerinin artırılmasının aciliyetini ve önemini belirtti: Sosyal hizmetler ve yardımlar, mesleki eğitim ve kültür-sanat faaliyetleri. Dolayısıyla bu üç alandaki yetki probleminin ayrıca tartışılmasında fayda var.

1.1.1. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

Yakın zamanda Türkiye’de sosyal yardımlar merkezi hükümetin seçmenlerle bağlarını kuvvetlendirmek için kullandığı önemli araçlardan biri hâline geldi. Merkezi hükümet, yerelde valilikler ve kaymakamlıklar aracılığıyla sosyal yardım faaliyetleri gerçekleştiriyor. Özellikle yönetimi muhalif partilerde olan bölgelerde halk, yerel seçimi kazanan, kendisine hizmet etmesini beklediği, hesap sorabildiği belediye başkanlarından bu hizmeti bekliyor. Her ne kadar belediyelerin sosyal yardım yetkisi olsa da hem kaynak problemlerinden hem de yetki çerçevesinin muğlaklığından ötürü merkezi yönetim sosyal yardım faaliyetlerinde görece baskın bir rol üstleniyor. Merkezi yönetim siyasi motivasyonundan dolayı yerel yönetimlerle eşgüdümlü hareket etmekten kaçınıyor ve yerel dinamikleri gözetmediği için sosyal yardım faaliyetleri özensiz, düzensiz ve verimsiz bir şekilde yürütülüyor. Özellikle büyük kentlerdeki kent yoksulları bundan olumsuz etkileniyor. Ayrışmalara ve çatışmalara neden oluyor. Valiliklerin ve belediyelerin yetkileri paylaşması kadar, sosyal yardımlar için birtakım göstergeler oluşturulması, yardımın hangi ölçütlere göre yapıldığına ilişkin kayıt tutulması ve bu kayıtların Sayıştay denetimine açık olması gerekiyor.

Bu düzensiz ve verimsiz sosyal yardım uygulamaları, belediyelerin yetki problemi bağlamında tartışılan sorunlarla beraber düşünüldüğünde çözümün yerel yönetimlere daha çok yetki ve sorumluluk devredilmesinde olduğu açıkça görülüyor. Belediyeler sosyal hizmetlerin hem verimli bir şekilde yürütülmesinde hem de ihtiyaç sahibi kişilerin doğru tespit edilmesinde önemli bir rol oynayabilir. Elbette bu yetki devrinin açık, tutarlı bir yasal çerçevede düzenlenmesi gerekir. Bu bağlamda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yürüttüğü şu faaliyetler şehir ve ilçe belediyelerine aktarılabilir:

- Kadınlarla ilgili sosyal hizmetlerin sağlanması,
- Engellilere ve yaşlılara yönelik sosyal hizmetler,
- Çocukların ve gençlerin gelişimiyle ilgili sosyal hizmetler,
- Korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç bireylere ve ailelere sağlanan hizmetler,
- Bireylere ve ailelere yönelik eğitim faaliyetleri,
- Koruyucu, önleyici, eğitici ve geliştirici sosyal hizmet faaliyetleri,
- Şehirdeki sosyal hizmet ve sosyal yardım ihtiyacının tespiti.

Günümüzde tüm bu faaliyet alanlarında belediyelerle merkezi yönetim arasında yetki çatışmaları bulunuyor. Merkezi yönetim, yerel yönetimlerin hem politika hem de finansal alanlarını kısıtlıyor. Dahası, belediyelerin varlığını genellikle yük paylaşımında hatırlıyor ve yetki paylaşımına yanaşmıyor. Merkezden idare edilen hizmet mekânlarının ihtiyaçlarının önemli bir kısmını belediyeler karşılıyor. Bu durum, belediyelerin doğrudan halka hizmet etmediği, bunun yerine merkezi yönetimin hizmet mekânlarına hizmet sağladığı bir manzarayı ortaya çıkarıyor. Yukarıda sayılan politika alanlarının yerel yönetimlere devri hâlinde yerel yönetimin sosyal yardımların bizzat yürütücüsü olması mümkün olabilir. Merkezi yönetim bu durumda denetleyici bir rol üstlenebilir.

1.1.2. MESLEKİ EĞİTİM POLİTİKALARI

Türkiye’de eğitim uygulamaları tamamen merkezi yönetimin kontrolünde. Gelişmiş demokrasilerde ise, yerel yönetimler eğitimde genel olarak söz sahibi. Araştırmaya katılan uzmanlar, gelişmiş demokrasilere yaklaşmak için önemli bir adım olarak yerel yönetimlere mesleki eğitimde yetki tanınmasını tavsiye ediyor.

Milli eğitim politikasının merkezden koordine edilmesi ve eğitim kalitesinin ulusal çapta asgari bir içerikte ve seviyede buluşması için asıl sorumluluğun merkezde olması birçok ülkede kabul gören bir uygulama. Bununla beraber yerel düzeydeki mesleki ve kültürel ihtiyaçlara cevap vermek ve eğitim hizmetlerini yerel şartlara göre daha etkin yürütmek için birçok ülkede yerel yönetimlere önemli roller veriliyor. Türkiye’de eğitimle alakalı tüm politikalar yerel ihtiyaçlar gözetilmeksizin merkezi idare tarafından kurgulanıyor.

Eğitim politikalarında yerel yönetimlere yetki tanıyan eğitim sistemlerinin başarısı yerindenlik ilkesinin temel hedefleriyle uyumlu. Bölge halkıyla yakın etkileşimlerinin bir sonucu olarak yerel yönetimler, yerel mesleki eğitim ihtiyaçlarına daha duyarlı ve yerel ölçekteki ihtiyaçlara merkezi yönetimden daha hızlı cevap verebilirler. Merkezi yönetimin aldığı kararların uygulanmasında dahi yerel yönetimlerle koordinasyona sıcak bakmaması, birçok vatandaşın mağduriyetine ve hizmet eksikliğine yol açıyor. Mesela son dönemde birçok şehirde açılan üniversiteler hakkında belediyelerle bir eşgüdüm yürütülmüş değil. Bununla beraber burs ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması belediyelerden bekleniyor. Merkezi yönetimin yerel yönetimlerle koordine olmaması ciddi bir hizmet açığını da beraberinde getiriyor.

Araştırmaya katılan uzmanlar Türkiye'deki eğitim sisteminin demokratikleşmesini sağlamak ve yerindenlik ilkesini güçlendirmek için yerel yönetimlere meslek eğitiminde yetki tanınmasını öneriyor. Şehirlerin ihtiyaçları hakkında fazlasıyla bilgi sahibi olan yerel yönetimler bu ihtiyaçların yerel düzeyde karşılanmasını ve bölgenin insan kaynağının yerelde yetiştirilmesini sağlayabilir.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın belediyelere devredilebilecek yetkileri arasında şunlar ifade ediliyor:

- *Mesleki ve teknik eğitim-öğretim veren okulların ve kurumların yönetimi. Bu kurumlara yönelik eğitim politikalarının yerel ihtiyaçlara ve imkânlarla göre belirlenmesi ve yürütülmesi,*
- *Mesleki eğitimi şehrin istihdam ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde düzenlemek üzere eğitim politikası/stratejisi geliştirilmesi ve yürütülmesi,*
- *Okul öncesi eğitimde yerel yönetimin yetkilerinin ve bütçelerinin artırılması.*

1.1.3. KÜLTÜR VE TURİZM POLİTİKALARI

Yerel yönetimler kültür ve turizm politikalarında diğer faaliyet alanlarına kıyasla daha az kısıtlıdır. Bununla beraber belediyeler kültür politikalarında da tam yetkiye ve yeterli kaynağa sahip değil. Yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimin kültür politikalarını yürütme yetkisi var. Bu durum hem yetki karmaşasına hem kültür değerlerinin verimsiz kullanımına hem de kaynakların dengesiz yönetimine neden oluyor.

Kültür ve turizm politikalarındaki verimsizliğin bir nedeni, merkezi yönetimin ideolojik tercihlerden dolayı belirli kültür varlıklarını göz ardı etmesi. Sözelimi, mevcut hükümet Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserlerine özel ilgi gösterirken kültür turizminde önemli bir kaynak olabilen Antik Yunan ve Roma eserlerine gerekli değeri vermiyor. Bu tür ideolojik sebeplerin üstüne yerel dinamikleri göz ardı eden ulusal politikaların sabitliği de eklenince sorunlar çoğalıyor. Yetki karmaşası ise, bir diğer önemli problem. Merkezi yönetimin yerel organlarıyla il ve ilçe düzeyindeki yerel yönetim birimlerinin kültür ve turizm alanındaki yetkilerinin ve sorumluklarının sınırları net değil. Bu karmaşa sonucunda kültür politikalarının koordinasyonu ve kaynakların etkin kullanımı zorlaşıyor.

Bu sorunları aşmak için yerel yönetimlerin yetkileri artırılmalı ve net bir biçimde tanınmalı. Birçok ülkede olduğu gibi, yerel yönetimler kültür ve turizm politikalarının belirlenmesinde ana aktör olmalı. Böyle olması hâlinde kültür politikaları hem halkın farklı ihtiyaçlarına cevap verecektir hem de yerel kültür varlıkları etkin ve verimli kullanılacaktır. Bu sebeple hâlihazırda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yürüttüğü şu faaliyetler şehir ve ilçe belediyelerine aktarılabilir:

- *Kültürel ve turistik varlıkların araştırılması, tespit edilmesi, geliştirilmesi, korunması ve tanıtılması,*
- *Kültür ve turizm konularında kamu kuruluşlarını yönlendirme, sivil toplumla ve özel sektörle işbirliğini sağlama ve bu konularda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına ekonomik destek sunma,*
- *Kültür ve turizm alanında bölgeyi ilgilendiren her türlü yatırım, iletişim ve gelişim faaliyetlerinde ana karar vericinin yerel yönetimler olması.*

1.1.4. YETKİ DEVİR ÖNERİSİNİN GENEL ÇERÇEVESİ

Araştırmaya katılan katılımcılar belediyelere devredilecek yetkiler arasında sosyal yardımların, mesleki eğitim politikalarının ve kültür politikalarının önemini altını çizse de, birçok politika alanında da belediyelerin söz sahibi olması gerektiğini düşünüyor. Tablo 2, araştırma kapsamında tespit edilen ana yetki alanlarını özetliyor.

Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür ve turizm varlıklarını koruma geliştirme ve tanıma yetkisi.
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Sürdürülebilirlik amaçlı yeni teknolojilere yatırım da dahil olmak üzere tarımın geliştirilmesiyle ilgili politika geliştirme yetkisi.
Millî Eğitim Bakanlığı	Mesleki ve teknik eğitim-öğretim veren okulların ve kurumların yönetimi, mesleki ve teknik eğitim politikalarını belirleme yetkisi.
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Çevre planlama ve korumayla ilgili tüm yetkiler.
Valilikler	Hâlihazırda ortak yetki alanı olarak tanımlanan ve karmaşaya neden olan sosyal yardım, kamu yatırımları, çevre koruma vb. yetkiler.
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Sosyal yardım ve hizmetlerle ilgili yetkiler, aile ve kadın politikalarıyla ilgili yetkiler, çocuk, engelli, genç ve yaşlılarla ilgili politika belirleme ve uygulama yetkileri.

Tablo 2 - Merkezi Yönetimden Belediyelere Devredilebilecek Yetkiler

Görüldüğü üzere uzmanlar yerel yönetimlerin birçok alanda yetki sahibi olmasını ve güçlendirilmesini savunuyor. Avrupa Birliği'nin yerindenlik ilkesi bu açıdan bir rehber olabilir. Yerel yönetimler Tablo 2'de sayılan yetki alanlarında ana politika geliştiricisi olmalı ve bu yetki devri herhangi bir yetki karmaşasına neden olmayacak şekilde düzenlenmeli. Her hizmetin gerektirdiği yönetim ölçeği gerekliliği de göz önünde bulundurulmalı. Kuşkusuz, ulusal güvenlik, dış politika, eğitim, adalet gibi konularda merkezi yönetimin belirleyici gücü olmalı. Fakat yerel ihtiyaçların etkin ve verimli bir şekilde karşılanması için yukarıda tartışılan hizmetlerin mümkün olan en düşük ölçekte karşılanması, etkin bir yönetişimin anahtarı olarak görünüyor. Merkezi yönetimin bu politikaların ulusal koordinasyonunu sağlamak üzere düzenleyici ve denetleyici bir rol üstlenmesi gerektiği ifade ediliyor.

1.2. BÜTÇE

Belediyelerin yasal zeminde güçlendirilmesi için yetki devri önemli bir adım teşkil ediyor. Bununla beraber yetki devrinin güçlü bir bütçeyle desteklenmemesi durumunda yerel yönetimlerin güçlendirilmesi süreci eksik kalacaktır. Belediyelerin tasarladığı politikaları hayata geçirebilmesi için kendi idarelerinde otonom bir bütçeye ihtiyaçları var. Ne yazık ki, Türkiye'nin mevcut siyasi düzeninde yerel yönetimler ekonomik anlamda merkezi yönetimden gelen kaynaklara bağımlı. Belediyelerin doğrudan eriştiği gelirlerin genel bütçelerine oranı hayli düşük.

Belediye Türü	Toplam Gelirler	Öz Gelirler	Toplam Gelire Oranı	Merkezi Transfer	Toplam Gelire Oranı
Belediyeler	110.933.045	43.316.120	%39,04	65.667.405	%59,19
Büyükşehir Belediyeleri	54.659.026	14.069.647	%25,74	40.206.298	%73,55

Tablo 3 - Belediye Türlerine Yerel Yönetimlerin Öz Gelir Oranları
Kaynak: Cumhurbaşkanlığı, Bütçe ve Strateji Başkanlığı (Bin TL) -30 Eylül 2019

Mevcut yasal düzenlemeler belediyelerin kendi öz gelir kaynaklarını geliştirmelerine de engel oluyor. Araştırmanın sonuçları tam aksi yönde bir değişime ihtiyaç olduğunu gösteriyor. Belediyelerin doğrudan gelir kaynakları geliştirilmeli ve yerel yönetimlerin merkezi yönetime ekonomik bağımlılıkları azaltılmalı. Böylece yerel yönetimler hem ekonomik hem de siyasi açıdan merkezi yönetimden otonom bir şekilde politikalarını geliştirebilir ve uygulayabilirler.

Türkiye'de yerel yönetimlerin merkeze ekonomik açıdan bağımlılığı, gelişmiş demokrasilerdeki uygulamalardan çok uzak olduğunu gösteriyor. Örneğin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin gelirlerinin %72'si merkezi yönetim bütçesinden geliyor. Büyükşehir belediyelerinin genel kamu bütçesinden aldığı transferlerin kendi bütçelerine oranı %73.5'e çıkarken bu oran diğer belediyeler için yaklaşık %59.

Gelişmiş demokrasilerde ise, yerel yönetimlerin kendi öz gelirlerinin ve kaynaklarının büyüklüğünden ötürü bu oran hayli düşük. Merkezi yönetimden gelen bütçe transferleri Amsterdam bütçesinin %46'sını oluşturuyor. Bu rakam Londra için %41'e, Barcelona için %38'e ve Berlin için %35'e kadar düşüyor. İBB'nin ve diğer büyükşehir belediyelerinin bütçelerindeki merkezi yönetim transfer payının Avrupalı diğer büyükşehirlerden bu derece yüksek olmasının ana sebebi, öz kaynaklarına doğrudan erişim eksikliği. Londra Belediyesi, emlak vergisinden bütçesinin %8'ini karşılarken Barcelona Belediyesi, işyerlerinden aldığı vergilerle bütçesinin %34'ünü oluşturuyor. Türkiye'de de yerel yönetimlerin kendi öz kaynaklarını oluşturması için merkezi yönetimin topladığı vergilerin daha büyük bir kısmını belediyelere aktarması ya da bir kısmının toplanma yetkisini belediyelere vermesi önerileri dile getiriliyor.

Yerel yönetimlerin merkezi yönetimden gelen finansal transferlere bağımlılığı, merkezi yönetimin keyfi uygulamalarına yol açabiliyor. Özellikle merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin farklı siyasal partiler tarafından yönetildiği zamanlarda söz konusu bağımlılık, merkezi yönetimin yerel yönetimlere yönelik şantaj aracına dönüşebiliyor ya da bu duruma izin veren yasal düzenlemeyi kullanan merkezi yönetim kendi ideolojisine yakın olan belediyelere daha cömert, rakip partiler tarafından yönetilen belediyelere daha cimri davranarak bu bağımlılığı bir siyasi rekabet alanına çevirebiliyor. Hâlihazırda Türkiye'de her iki siyasal davranışı da gözlemleyebiliriz. Bu manzarayı tersine çevirmenin yolu, yerel yönetimlerin bütçelerinin merkezi yönetimin etkisinden sıyrılması ve yerel yönetimlerin kaynaklarının güvence altına alınmasıdır. Hangi vergilerin bu maksatla kullanılabileceğini tartışmadan önce söz konusu bağımlılık ilişkisini detaylı olarak anlatmakta fayda var.

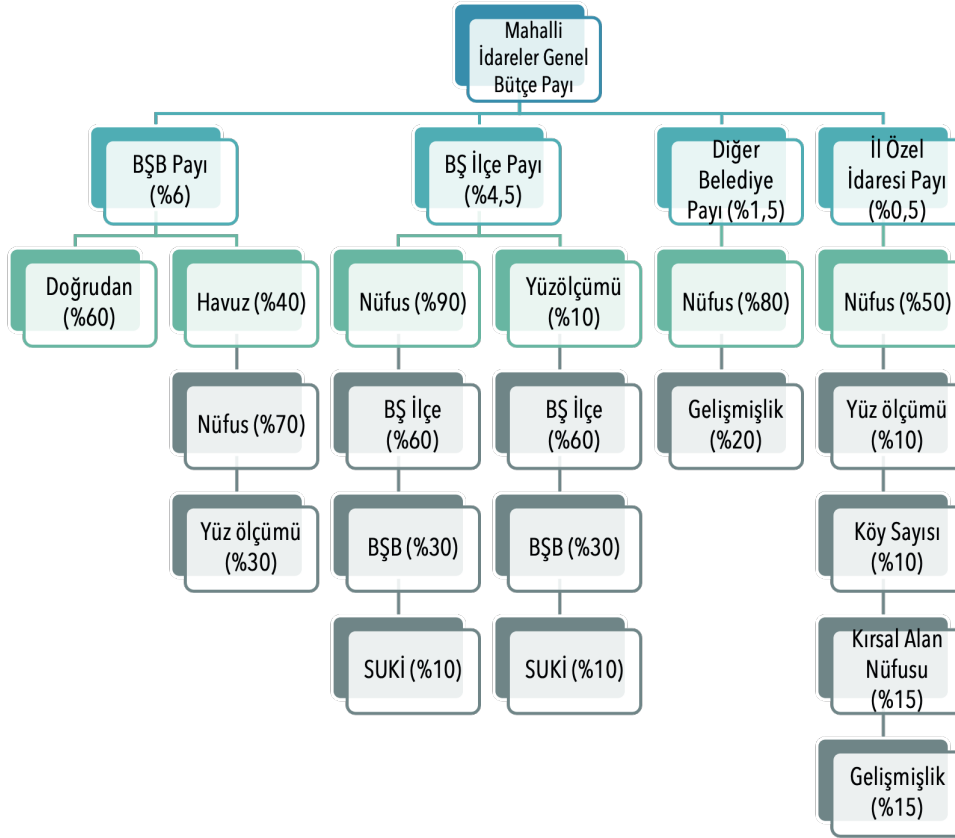
Öncelikle Türkiye'de belediyelerin zaten dar bir bütçeye sahip olduğunun altını çizmek gerekir. Tablo 4'te de sunulduğu üzere Türkiye'de yerel yönetimlerin harcamalarının GSMH içindeki payı %3.8'den ibaret. Toplam kamu harcamalarının ise, yaklaşık %10'u yerel yönetimler kaynaklı. OECD ülkelerinde yerel yönetimlerin GSMH'ye oranı %16'ya çıkarken bu oran AB ülkeleri için %15. Yerel yönetimlerin kamu harcamalarındaki payının OECD ortalaması yaklaşık %40. Tüm bu rakamlar Türkiye'de belediyelerin bağımlı olan bütçelerinin dahi gelişmiş demokrasilere nazaran çok düşük kaldığını gösteriyor.

2016	Toplam Yerel Yönetim Giderlerinin GSMH İçindeki Payı	Toplam Yerel Yönetim Harcamalarının Kamu Harcamaları İçindeki Payı
Türkiye	3.8 %	10.1 %
Fransa	11.2 %	19.8 %
İtalya	14.3 %	29.0 %
Portekiz	5.6 %	12.6 %
OECD Üniter Ülkeler	9.2 %	28.7 %
OECD Tümü	16.2 %	40.4 %
EU28	15.5 %	33.4 %

Tablo 4 - Türkiye'de ve Gelişmiş Demokrasilerde Yerel Yönetim Giderlerinin GSMH'ye ve Kamu Harcamalarına Oranı²

² Serdar Yılmaz, Dünya Bankası - TBB 3-4 Aralık 2019 Çalıştay Sunumu

Tablo 5 - Türkiye'de Belediyelerin Merkezi Yönetim Transfer Payı Hesaplanma Kriterleri

Belediyelerin düşük bütçesinin problemlili yapısı, sorumlu oldukları faaliyetler ve nüfus hesaba katıldığında daha da netleşiyor. Özellikle 6360 sayılı kanun sonrasında sınırları genişleyen büyükşehir belediyelerinin sorumlulukları da arttı. Bununla beraber belediyelerin bütçelerinde bir artış olmadı. İlçe belediyelerinin bütçesinde büyükşehirler için yapılan kesinti, zaten küçük olan bütçelerini daha da kısıtladı. Bu örnek aynı zamanda merkezi hükümetin aldığı kararlarla yerel yönetimlerin bütçelerini nasıl manipüle edebildiğinin bir başka örneği.

Belediyeleri ilgilendiren faaliyet alanlarının vergisi büyük oranda merkezi hükümet tarafından toplanıyor ve sonrasında yine merkezi hükümetin belirlediği ölçütler çerçevesinde yerel yönetimlere transfer ediliyor. Yani son kertede belediyelerin politika geliştirdiği alanlarda bile bütçe ve gelirler merkezi yönetimin inisiyatifinde ve kontrolünde. Tablo 5'te merkezi yönetimin uyguladığı ölçütler detaylı olarak özetleniyor. Bu ölçütler arasında en ağırlıklı olanı nüfusla ilgili. Belediyelerin bütçesi büyük oranda o belediyenin yetki alanında ikamet eden nüfus üzerinden hesaplanıyor. Bununla beraber belediyelerin hizmet ettiği nüfus, yerleşik nüfustan ibaret değil. Turistik veya ticari alanlara gelen mobil nüfusla mülteciler de belediyenin hizmet ettiği nüfus içerisinde. Dolayısıyla belediyelerin zaten dar olan bütçesi, hizmet ettikleri nüfusun eksik hesaplanmasıyla beraber daha da yetersiz kalıyor.

Merkezi yönetim bütçe transferlerinde hesap dışı bırakılan başka bir konuya, mülteci nüfusa ayrıca değinmekte fayda var. Zira artan mülteci nüfusu Türkiye'nin önemli bir meselesi. Türkiye bu konuda kalıcı bir çözüm üretmiş değil. Bu durum kendini yerel yönetim bütçe problemlerinde de gösteriyor. Birçok şehirde ciddi bir mülteci nüfusu var. Mültecilerin yerleşik nüfusa oranı Kilis gibi bazı şehirlerde %83'lere kadar çıkıyor. Bununla beraber yerel yönetimlerin gelirleri hizmet edilen mülteci nüfus hesap edilmeden belirleniyor. Belediyelerin bu açığı kapatmak amacıyla vergi geliri elde etme gücü ve yetkisi olmadığı için belediye bütçeleri yetersiz kalıyor.

Belediye bütçelerinin yetersizliğiyle merkeze bağımlılığı aslen birbiriyle doğrudan ilintili. Yerel ihtiyaçları takip etme ve bu ihtiyaçlara uygun bütçe belirleme kabiliyeti ancak yerel yönetimlerde olabilir. Merkezi yönetimin ülkenin tamamında tüm yerel paydaşlarının ihtiyaçlarını gözlemlemesini beklemek gerçekdışı. Yetki tartışmaları bağlamında altı çizilen yerindenlik ilkesi, bütçe düzenlemeleriyle de alakalı. Yerel yönetimlerin bütçelerinin güçlendirilmesini talep etmek, tüm bütçenin yerel yönetimlerin tekelinde olması anlamına gelmiyor.

Harcamaların ve faaliyetlerin gerektirdiği yönetim ölçüsü uyarınca yüksek koordinasyon ve maliyet gerektiren hizmet alanları bu ölçek şartlarını sağlayan yönetim birimleri tarafından üstlenilebilir. Ayrıca belediyeler ve merkezi yönetim birçok faaliyet alanında eşgüdümlü de hareket edebilir. Bununla beraber özellikle yerel yönetimlerin faaliyet alanlarına giren hizmetler için belediyelerin kendi politikalarını yürütmesine imkân sağlayacak otonom bütçelere ve bu bütçeyi yönetecek yetkilere ihtiyacı var. Nihayetinde yetkisi güçlendirilmiş bir belediyenin, hizmetlerini verebilmesi için bütçe açısından da güçlendirilmesi ve merkezi yönetime bağımlılığının azaltılması gerekir.

İl	Nüfus	Mülteci Sayısı (Şehir İçi)	İl Nüfusuna Oran
Kilis	142.541	119.143	83,6%
Hatay	1.609.856	442.373	27,5%
Şanlıurfa	2.035.809	454.553	22,3%
Gaziantep	2.028.563	420.687	20,7%
Mersin	1.814.468	206.014	11,4%
Mardin	829.195	90.041	10,9%
Adana	2.220.125	230.610	10,4%
K. Maraş	1.144.851	85.403	7,5%
Kayseri	1.389.680	77.529	5,6%
Konya	2.205.609	104.270	4,7%
İstanbul	15.067.724	557.876	3,7%
İzmir	4.320.519	141.496	3,3%
Ankara	5.503.985	87.757	1,6%
Çanakkale	540.662	4.615	0,85%
Edirne	411.528	975	0,24%

Tablo 6 - Belediyelerdeki Mülteci Sayısı ve İl Nüfusuna Oranı

1.2.1. VERGİLENDİRME VE BAĞIŞ TOPLAMA YETKİSİ

Belediyelerin öz kaynak geliştirmesinin en etkili yolu yerel yönetimlerin vergi ve bağış toplama yetkisinin ve kabiliyetinin artırılmasından geçiyor. Gelişmiş demokrasilerde olduğu gibi, Türkiye’de de belediyeler hem belirli bazı vergilerin vergi oranlarını belirleme otoritesine sahip olmalı hem de vergileri arada merkezi hükümet olmaksızın kendisi yönetebilmeli. Uzmanlara göre, belediyelerin vergilendirme yetkisine sahip olması özerk yönetimi gerektirmediği gibi, ulusal egemenlik haklarının yerel yönetimlere devri anlamına da gelmiyor. Katılımcıların önerdiği düzenleme, yerel halkın ihtiyaçlarını yakından takip edebilen yerel yönetimlerin kendi faaliyet alanlarında politika geliştirirken ve uygularken merkezi yönetimin baskısı altında kalmasını engellemeyi ve bu politikaları etkin bir şekilde yürütmesini sağlamayı amaçlıyor. Ayrıca yerel yönetimlerin vergileri bizzat toplaması merkezi hükümeti aradan çıkardığı için hem işlem maliyetini düşürecek hem de yerel yönetimler arası vergi rekabetinden kaynaklı olarak toplanan vergilerin de daha düşük olmasını ve etkili kullanılmasını beraberinde getirecektir. Sonuçta raporun önerdiği güçlü bütçenin en büyük kazananı, vatandaşlar ve vergi mükellefleri.

Yerel yönetimler, yükümlü olduğu halka merkezi yönetimden daha yakın olduğu için bütçe düzenlemelerinin kendi inisiyatifinde olması hâlinde bütçe harcamalarında daha verimli olmaya özen gösterecektir. Bu yönelimin önemli bir ölçütü kişi başına düşen belediye harcamalarında görülebilir. Örneğin, Londra’da kişi başına harcanan meblağ 3899 dolar. Bu rakam Frankfurt’ta 4459 dolar. Madrid’te ise, 1357 dolar. İstanbul’da yaklaşık 77 dolar. Elbette aradaki uçurumun sebepleri arasında dolar kuru ve belediyelerin düşük bütçesi sayılabilir. Tersten okuduğumuz zaman İBB’nin kendi bütçesini yönetmesi durumunda bu rakamın yukarılara çıkacağını öngörebiliriz.

Hâlihazırda belediyeler bazı vergileri toplayabiliyor. Belediyelerin faaliyet alanındaki birçok vergi merkezi hükümet tarafından toplanarak merkezi hükümetin belirlediği ölçütler uyarınca yerel yönetimler arasında dağıtılıyor. Bunun yerine belediyelerin faaliyet alanındaki bazı vergiler yerel yönetimler tarafından toplanmalı, belediyelerin vergi ve bağış gelirleri tutarlı bir çerçevede yeniden düzenlenmeli. Bu yöndeki düzenlemeler hem belediyelerin gelirlerini artıracak hem de belediyelerin merkezi yönetime olan ekonomik bağımlılığını ortadan kaldıracaktır. Emlak, ulaşım, doğalgaz ve haberleşme ile ilgili vergilerin düzenlenmesi bu çerçevede bir dönüşümün ilk basamağını oluşturabilir.

Haberleşme Vergileri: Belediyeler haberleşme ağlarının geliştirilmesine ve bakımına yönelik hizmet sunuyor. Sadece sabit telefon hatlarından ve fakslerden alınan vergilerde belediyelerin payı var. Oysa bu iletişim kaynaklarının kullanımı hem düşük oranda hem de giderek azalıyor. Günümüzde çok daha fazla tercih edilen cep telefonu ve internet kullanımına ve altyapısına yönelik vergilerde yerel yönetimlerin bir payı yok. Tüm haberleşme yöntemlerine ve altyapılarına yönelik vergilerde belediyelerin payı olmalı, bu vergi gelirleri doğrudan belediyelerin kasasına gitmeli.

Motorlu Araçlarla İlgili Vergiler: Belediyelerin en büyük hizmet alanlarından biri, ulaşım altyapısı ve düzenlemesi. Birçok büyükşehirde artan araç sayısı hem ulaşım altyapısını yoruyor hem de karbon salımı neticesinde sebep oldukları hava kirliliği nedeniyle şehre ve şehir yönetimine fazladan bir maliyet ekliyor. Bu maliyetlerin büyük oranda yerel yönetimler tarafından üstlenilmesine karşın Motorlu Taşıtlar Vergisi, Maliye Bakanlığı’nca tahsil ediliyor ve belediyelere herhangi bir pay aktarılmıyor. Akaryakıt satışlarından, plaka tescil vergisinden, araç alım-satış vergilerinden, araç sigorta primlerinden de belediyelere herhangi bir pay verilmiyor. Tüm bu alanlarda belediyelerin vergi oranı belirleme ve toplama yetkisi olmalı. Böylece belediyeler hem sundukları hizmetin maliyetini karşılayabilirler hem de yerel ulaşım ihtiyaçlarına göre ulaşım altyapı çalışmaları ve düzenlemeleri için kaynak oluşturabilirler.

³ London Finance Commission. 2016. "International comparison of Global City Financing." A Report to the London Finance Commission, Londra, Birleşik Krallık.
İstanbul Büyükşehir Belediyesi. 2020. "2020 Mali Yılı Bütçesi." İstanbul, Türkiye.

Doğalgaz Tüketim Vergisi: Birçok belediye şehrin doğalgaz altyapısının inşası ve bakımı için hizmet sunsa da, doğalgaz tüketiminden alınan vergilerde belediyelere pay ayrılmıyor. Buna karşın elektrik ve havagazı tüketiminden alınan vergilerde belediye payı var. Haberleşme vergilerinde olduğu gibi, belediyelere pay ayrılan enerji tüketim vergileri kullanımı düşük olan sektörden, yani havagazından geliyor. Oysa doğalgaz kullanımı daha yaygın. Bu nedenle belediyelerin doğalgaz tüketiminden de vergi alması hem belediyelerin bütçesinin artırılması hem de sağlanan hizmetlere yönelik kaynak oluşturulması için gerekli.

Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına

Ait Katkı Payı: Merkez-yerel bütçe dengesizliğinin en çarpıcı örneğini bu katkı payında görüyoruz. Taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına ait katkı payını ilçe belediyeleri topluyor veya bu katkı payı ilçe belediyelerin tarafından toplanan vergilerden kesiliyor ve il özel idarelerine ya da yine merkeze bağlı yatırım başkanlıklarına aktarılıyor. Yani yerel yönetimlerin faaliyet alanında olan bir kalemden yine yerel yönetimler aracılığıyla toplanan vergiler merkezi yönetimin kasasına aktarılıyor. Söz konusu katkı payı emlak varlığı üzerinden hesaplanıp kültürel yatırımlara yönelik kullanıldığı için kültür varlıkları görece zayıf olan ilçeler bu uygulamanın mağduru oluyor. Bu katkı payının ilçe belediyelerinin kasasında kalması hâlinde bu vergiler yerel düzeyde kültürel varlıkların oluşturulması ve geliştirilmesi için kullanılabilir.

Emlak Vergisi: Merkezin yerel yönetimlerin bütçesi üzerindeki tekelinin bir diğer örneğini emlak vergisinde görüyoruz. Emlak vergisi belediyeler tarafından toplanıyor ve yerel yönetimlerin en önemli kaynaklarından birini oluşturuyor. Vergi oranı ve ölçütleri merkezi yönetimce belirleniyor. Yani verginin miktarını merkezi yönetim belirliyor, fakat vergiyi aslen yerel yönetimler topluyor ve harcıyor. Merkez-yerel kopukluğunun bir neticesi ise, bu ölçütlerin yerel parametreler gözlemlenmeden belirlenmesi. Mesela emlak vergisi rayiç bedelleri belirlenirken güncel değerler dikkate alınmıyor ve konutların metrekare büyüklüğü dışında bir fark gözetilmiyor.

Lüks konutlar için daha yüksek vergilendirme yapılabilir. Bu tür gözlemleri merkezi hükümetin yapmasını beklemek yanlış olur. Yerel dinamikleri daha yakından takip edebilen yerel yönetimlerin emlak vergisinin ölçütlerini belirleme yetkisi olmalı.

Gayrimenkul Değer Artışı Yönetimi: Merkezi yönetimin yerel yönetimlerin hizmet alanında olmasına ve şehirlerin geleceğini doğrudan etkilemesine rağmen yerel yönetimlere söz ve bütçe hakkı tanımadığı bir diğer alan ise, gayrimenkul değer artışlarının vergilendirilmesi. Mevcut iktidar döneminde radikal bir şekilde artış gösteren inşaat faaliyetleri merkezi yönetimin izninde ve kontrolünde gerçekleşiyor. Bu inşaatlar hem şehrin çehresini değiştiriyor hem şehir planlaması için önemli sonuçlar doğuruyor hem de şehrin ekolojik geleceği için ciddi etkiler yaratıyor. Bu durumun bedelini öncelikle yerel halk ödüyor. Buna rağmen değer artışı gelirleri ve vergileri yerel yönetimlerle paylaşılmıyor. Yerel yönetimlerin değer artışını vergileme hakkı olması hâlinde yerel yönetimler hem imar politikası için kaynak artırabilir hem de ranta dönüşen kontrolsüz artışların ve inşaat projelerinin düzenlenmesi için bir adım atılmış olur.

İnşaat projelerini her ne kadar merkezi yönetim onaylıyor ve denetliyor olsa da, bu projelerden kaynaklı iş yükünün çoğunluğunu belediyeler karşılıyor. Belediyelerin söz konusu iş yükünü karşılayacak ayrı bir öz kaynağı yok. Gayrimenkul değer artışlarının vergilendirilmesi, belediyelerin yeni inşaat projelerinden kaynaklı hizmet ihtiyacını karşılamak için de yararlı olabilir.

Birçok şehrin en büyük problemi olan kentsel dönüşüm politikalarının yürütülmesi tamamen merkezi yönetimin kontrolünde. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'yla TOKİ'nin kontrolünde yürütülen kentsel dönüşüm projelerinin rant gelirlerinin tamamı merkezi yönetime gidiyor. Yerel yönetimlerin rant gelirlerini vergilemesi hâlinde merkezin keyfi ve kayırmacı inşaat projeleri de frenlenebilir.

⁴ Yazıcı, Dursun Ali. "Büyükşehir Belediyelerinin Alternatif Gelir Potansiyelleri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Üzerinde Bir İnceleme." Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, 2018.

Konaklama Vergisi: Turistik bölgelere gelen mobil nüfus hem belediye hizmetlerinden yararlanıyor hem de belediyenin iş yükünü artırıyor. Buna karşılık yerel yönetimlerin bu hizmetleri fonlayacak ayrı bir bütçesi yok. Özellikle turistlerin ilgisini çeken bölgelerde turistlerden konaklama vergisi alınabilir. Gelişmiş ülkelerde benzer bir uygulama yürürlükte. Berlin, Köln, Dortmund, Amsterdam, Utrecht şehirlerinde turistlerden %5 konaklama vergisi alınıyor. Önemli olan bir diğer nokta ise, bu vergilerin oranlarının belediyeler tarafından belirlenmesi ve vergilerin belediyeler aracılığıyla toplanması. Benzer bir bütçe yetkisi ve uygulaması Türkiye'deki yerel yönetimler için de geçerli olabilir.

Evcil Hayvan Bakımı Vergisi: Belediyeler sokak hayvanlarıyla ilgili hizmetlerden ve hayvan barınaklarından sorumlu olmalarına rağmen bu hizmetlerini destekleyecek kaynağa sahip değil. Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da birçok ülkede evcil hayvan bakım lisansından alınan vergiler üzerinden belediyelerin hayvan hizmetleri destekleniyor. Amerika, Almanya, Kanada ve İrlanda'da köpek bakım lisanslarından vergi alınırken Hollanda'da evcil hayvan sahipliği vergilendiriliyor⁴. Türkiye'de de benzer bir vergi uygulanabilir.

Bağış Toplama Yetkisi: Türkiye'de bağış toplamaya dair izin verme yetkisi sadece merkezi yönetim teşkilatlarına tanınmış durumda. 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu'na göre, yardım faaliyetinin ölçeği doğrultusundaki bağış toplama kampanyaları ya valilikten ya da kaymakamlıktan izin alınması hâlinde gerçekleştiriliyor. 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre, belediye başkanının şartsız biçimde bağışları kabul etme yetkisi var. Bu iki kanun hukuki açıdan yetki karmaşası oluşturuyor. Uygulamada ise, belediyelerin bağış toplamak için valilikten ya da kaymakamlıktan izin alması bekleniyor. Bunun yerine belediyelerin merkezi yönetime sormaksızın bağış toplama yetkisine sahip olması gerekir.

1.2.2. BELEDİYE BÜTÇESİ ÖNERİLERİNİN GENEL ÇERÇEVESİ

Yerel yönetimlerin bütçe problemlerinin çözümü için öncelikle belediye bütçelerinin artırılması ve bunun için mevcut sistemin içinde belediyelerin bütçe paylarının artırımıyla vergi disiplinin sağlanması hedeflenebilir. Büyükşehir belediyeleri arasındaki kaynak paylaşımına ilişkin formülün büyükşehirler arasında adaleti sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekiyor. O ilde toplanan genel bütçe vergilerinin %6'sı değil de, ülke genelinde toplanan genel bütçe vergi gelirlerinden etkili hizmeti garanti eden bir oran saptanabilir.

Bu, belediyelerin sorunlarını kısa vadede çözebilecek olsa da, uzun vadede Türkiye'de merkez-yerel yönetim ilişkilerinin düzenlenmesinden kaynaklı temel problemlerin ortadan kaldırılması hedeflenmeli. Bunun için şu ilkeler ve düzenlemeler gerekli:

- *Belediyelerin merkezi yönetimden aldığı transferlerin ölçütleri belediyenin yerel/güncel ihtiyaçlarını ve gerçekliklerini göz önünde bulundurarak güncellenmeli. İkamet eden nüfusun dikkate alındığı mevcut ölçütler yerel yönetimlerin hizmet ettiği nüfusla örtüşmüyor.*
- *Belediyelerin bütçeleri merkezden otonom hâle getirilmeli. Bunun için bazı vergilerle ve bağış toplamayla vergi oranlarını belirleme yetkisi yerel yönetimlere devredilmeli.*
- *Sayıştay, yerel yönetimin bütçe harcamalarını denetlemeli. Fakat merkezi hükümet, yerel yönetimlerin bütçe parametrelerini belirleyen ana aktör olmaktan çıkmalı. Bütçe konusundaki yetki karmaşaları, yerel yönetimlerin yetkilerinin açıkça belirlendiği ve özerk olacağı şekilde giderilmeli.*
- *Merkezi yönetimin yerel yönetimin hizmet alanındaki faaliyetlerden vergi toplaması ve kendi tasarrufunda kullanması son bulmalı. Yerel yönetimin faaliyet alanındaki vergiler bizzat yerel yönetimler tarafından toplanmalı.*

1.3. ETKİLİ HİZMET

Belediyelerin yetkilerinin/kaynaklarının artırılması ve kendi bütçesini oluşturabilmesi her ne kadar yerel yönetimlerin güçlendirilmesi için önemli adımlar olsa da, belediyelerin bu yetkilerini ve bütçelerini verimli bir şekilde hizmet üretimine çevirme kapasitesi zayıf olursa yerel yönetimlerin halkın ihtiyaçlarına hızlı ve yerinde cevap vermesi pek mümkün görünmüyor. Bu sebeple belediyelerin etkin hizmet üretme kapasitesini, yani yerel yönetim bürokrasisini tutarlı ve liyakate dayalı biçimde yeniden düzenlemesi gerekiyor. Türkiye’de yerel yönetimlerin siyasal çekişmelerin ve rant paylaşımının bir aracı hâline gelmesinden ötürü birçok belediyede hem yetki karmaşaları hem de liyakatsiz personel atamaları çok sık görülüyor. Bu problemlerin çözümü, yetkili ve güçlü bütçeye sahip olacak belediyelerin halkın ihtiyaçlarına etkin cevap verebilmesi açısından kritik önemde. Yerel yönetimlerin tutarlı bir personel düzenlemesine ve insan kaynağının geliştirilmesine ihtiyacı var. Ayrıca belediyelerin çözüm kapasitesini artırmak üzere veri biliminden yararlanması ve akıllı şehir tasarımlarını benimsemesi de gerekli.

Liyakatsiz personel hem belediyelerin hizmet üretme kapasitesini olumsuz etkiliyor hem de yerel yönetim bütçesine ek yük getiriyor. Özellikle nepotist siyasal kültürün sonucu olarak ortaya çıkan bu manzara, personel düzenlemelerinin karmaşıklığıyla daha da karmaşık hâle geliyor. Belediyelerin memur kadrolarındaki personele yönelik bir yaptırım yetkisi bulunmuyor. Yerel yönetim uzmanı katılımcılar, belediye personellerinin farklı statülerde olmasının yarattığı problemlere dikkat çekiyor.

Statü karmaşasının giderilmesi ve nitelikli personel istihdamının sağlanması, belediyelerin insan kaynağı problemi için en temel çözüm. Zira statü karmaşası giderilmediği hâlde 657 sayılı kanun gereği belediyelerin memur kadrosundaki personelle ilgili inisiyatif hakkı bulunmuyor. Çözüm için bir diğer alternatif ise, mevcut çalışanların eğitimi ve tecrübe paylaşım ağı gibi nitelik artırmaya yönelik uygulamalarla insan kaynağı kalitesinin yükseltilmesi olabilir.

İnsan kaynağının vasfının artırılmasına yönelik çözüm ne olursa olsun, statü karmaşasının ivedilikle ortadan kaldırılması gerekiyor. Çünkü mevcut düzende imza yetkisine sahip liyakatsiz personelle seçilmiş yerel yönetimlerin atadığı liyakatli, icracı fakat imza yetkisine sahip olmayan personel arasında gerilim var. Bu problem, yerel yönetimlerin hizmet üretiminde bürokratik problemlerle vakit kaybetmesine ve hizmet kalitesinin düşmesine neden oluyor.

Temel insan kaynağı problemlerinin çözülmesinin yanı sıra yerel yönetimlerin hizmet etkinliğini artırmak için yönelmesi gereken bir diğer strateji ise, akıllı şehir tasarımları. Veri biliminin öneminin giderek arttığı günümüzde, belediyelerin yerel ihtiyaçları daha iyi gözlemlemek ve bu ihtiyaçlara çok daha hızlı ve verimli cevap verebilmesi için veri bilimi önemli imkânlar sunuyor. Uzmanlar veri bilimiyle yerel yönetimlerin hem hizmet sektörüne daha etkili biçimde yardımcı olabileceğine hem de belediye bütçesinin ve düzenlemelerinin daha verimli bir şekilde uygulanabileceğine işaret ediyor.

Veri bilimi ve akıllı şehir çözümleri için belediyeler tüm yükü üstlenmek zorunda değil. Yerel yönetimler, üniversitelerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte hareket ederek şehrin ihtiyaçlarına cevap verecek güncel ve bilimsel çözümler geliştirebilir. Bu amaçla üniversitelerin bünyesinde ya da bağımsız olarak şehir enstitüleri de kurulabilir.

1.3.1. ETKİLİ HİZMET ÖNERİLERİNİN GENEL ÇERÇEVESİ

Yerel yönetimlerin güçlendirilme sürecinin bir ayağını da belediyelerin personel problemlerinin giderilmesi ve çözüm kabiliyetlerinin artırılması oluşturuyor. Belediyeler hem insan kaynağının niteliğini artırmalı hem de veri biliminden yararlanarak sivil toplumla ve üniversitelerle işbirliği içerisinde akıllı çözümler geliştirmeli. Yetkileri ve bütçesi artırılmış yerel yönetimler yerel ihtiyaçlara çok daha etkin bir şekilde cevap verebilir ve halkın ihtiyaçlarına yerinden çözümler üretebilir. Bu bağlamda araştırmanın etkin hizmet için gerekli gördüğü adımları şöyle özetleyebiliriz:

- *Belediyede çalışan personeller arası statü karmaşası giderilmeli. Yerel yönetimlerin, bünyesindeki tüm çalışanlar üzerinde inisiyatif hakkı olmalı.*
- *Belediyenin insan kaynağının niteliği artırılmalı. Bunun için eğitimler planlanmalı ve tecrübe paylaşım ağı gibi çözümler geliştirilmeli.*
- *Belediye personelindeki liyakat problemi çözülmeli. İmzacı, liyakatsiz personelle icracı fakat yetkisiz personel arasındaki gerilim giderilmeli. Seçilmiş yerel yönetimlerin atadığı personelin yetkisi artırılmalı.*
- *Yerel ihtiyaçlara cevap vermek için veri bilimi gibi güncel bilimsel birikimlerden yararlanılmalı. Üniversitelerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla bu çerçevede işbirlikleri kurulmalı.*

2. DEMOKRATİKLEŞTİRME

Yetki, bütçe ve hizmet becerisiyle güçlendirilmiş belediyeler her ne kadar halkın ihtiyaçlarına daha etkin cevap verme yeteneğine işaret etse de, bu yeteneğin halkın taleplerini doğru bir şekilde yansıtması ancak demokratikleşmeyle beraber mümkün olabilir. Merkez-yerel geriliminin yerel ihtiyaçları göz ardı etmesi, mevcut siyasal düzenin otoriter yapısından kaynaklanıyor. Yerel yönetimlerin halkın ihtiyaçlarına cevap verme becerisiyle halkın ihtiyaçlarını dinleme, anlama ve siyaset yapımına aktarma becerisi birbirinden ayrı düşünülmemeli. Bu anlamda güçlendirme ve demokratikleşme birbirini tamamlayan ayrılmaz süreçler. Demokratik ilkelerin ve kurumların esas olduğu bir yerel yönetimin farklı bir partiye geçmesi, güçlendirilmiş yerel yönetimlerin istismar edileceği kaygılarına yol açmaz. Belediyeler hem güçlü olmalı hem de bu gücün istismarını engellemek ve halkın taleplerini daha iyi dinlemek için demokratik ilkelere göre düzenlenmeli. Bu çerçevede temsili esas alan, katılımcı ve şeffaf bir yönetişim hedeflenmeli.

Güçlendirme bahsinde de tartışıldığı gibi, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki kısıtlamaları mevcut otoriter ve baskıcı siyasal iklimten ayrı düşünülmemeli. Mevcut sistemde meclisten ve ana siyasal partilerden sivil toplum kuruluşlarına kadar birçok kurum ve topluluk merkezi yönetimin karar alma sürecinden dışlanmış durumda. Merkezi yönetimin yerel yönetimlerin faaliyet alanlarını kısıtlayan karar ve uygulamaları da bu çerçevede değerlendirilmeli. Bu anlamda yerel yönetimlerin demokratik ilkelerle yeniden düzenlenmesi, Türkiye'nin etkisini artıran otoriter siyasetine bir cevap niteliği de taşıyabilir.

Demokratikleşme, ilkesel boyutun ötesinde verimlilik ve etkinlik açısından da önemli katkılar sunuyor. Halkın taleplerinin doğru tespiti, kaynakların doğru kullanımını, hizmet kalitesinin ve erişiminin artışı da beraberinde getirebilir. Halkın ihtiyaçlarının daha etkili bir şekilde tespiti için yerel yönetimlerin sorumlu olduğu vatandaş sayısının da daha az olması gerekli.

Gelişmiş demokrasilerde bu amaç doğrultusunda belediye sayıları çok daha fazla. Gelişmiş demokrasilerde belediye başına düşen kişi sayısı 10 binin altındayken, Türkiye’de bu sayı 60 bini aşıyor. Bir başka deyişle, Türkiye’de belediyeler gelişmiş demokrasilerde olduğu kadar halka yakın değil. Yerel yönetimlerin daha küçük ölçekte yeniden tasarlanması hâlinde hem halkın ihtiyaçları daha doğru tespit edilebilir hem de hizmetlerin aktarımı kolaylaşır ve maliyetler düşer. Zira küçük ölçekte tasarlanmış, halka daha yakın yerel yönetimler vatandaşların yönetime katılma haklarını doğrudan kullanabilmelerine imkân sağlayabilir.

Yerel yönetimlerin demokratikleşmesi, küreselleşen dünyada ayrıca önem arz ediyor. Küresel çaptaki şoklara ulusal yönetimlerin esnek bir politikayla karşılık vermesi için katı bir merkezi idareden çok, yerel dinamiklerin de harekete geçirildiği esnek bir yönetim modeli gerekiyor. Bunun için halkın taleplerini demokratik yollarla aktarabildiği ve sesini duyurabildiği siyasal sistemler küresel rekabette çok daha esnek ve başarılı olabilir. Yönetişim rekabet alanları, ekonomik yönetimden Covid-19 gibi küresel salgınlarla mücadeleye kadar farklı politika alanlarını kapsıyor. Avrupa Birliği’nin en temel ilkelerinden biri olan yerindenlik ilkesi bu anlamda ayrıca değerlendirilebilir. Vatandaşların taleplerinin en küçük yönetim ölçeğinden itibaren dikkate alınması ve vatandaşların seçtiği yöneticilerin politikalarını daha erişilebilir şekilde kontrol edebilmesi, politika gelişimini yerel yönetimlerden başlatan siyasal sistemleri küresel dünyada daha dirençli ve etkili kılıyor. Avrupa Birliği Yerel Yönetimler Özerklik Şartı tam da bu bağlamda demokratik politika gelişiminin yerel düzeyde başlamasını ve yerel yönetimlerin merkezden siyasal, ekonomik ve idari açıdan otonomluğunu garanti ediyor. Bu bağlamda demokratikleşmenin ilkesel gerekliliğinin yanı sıra pratik faydalarından da bahsedebiliriz.

Araştırma sonuçları yerel yönetimlerin demokratikleşmesi için üç parametrenin önemini gösteriyor: Temsiliyet, katılım ve şeffaflık. Öncelikle belediyelerin temsil gücünün artırılması gerekli. Bunun için hem belediyelerin halka yakınlaşmasını sağlamak için belediye sayısı artırılmalı hem de belediyelerin halkın taleplerini ve görüşlerini dinleyebilmesi için siyasal kanallar inşa edilmeli. Yerel yönetimlerin katılımcı karakteri güçlendirilmeli. Vatandaşların karar alma süreçlerine katılımı artırılmalı. Belediyelerin bütçeleri ve uygulamaları şeffaf bir biçimde kamuoyuyla paylaşılmalı.

2.1. TEMSİL

Belediyelerin temsil gücünün artırılması için en önemli adım, yerel yönetimlerin ölçeğinin küçültülmesi ve belediye sayısının yükseltilmesi. Çünkü halka daha yakın, daha küçük ölçekli yerel yönetimler yerel ihtiyaçları ve talepleri daha isabetli biçimde temsil edebilir ve bu ihtiyaçlara daha hızlı ve esnek biçimde cevap verebilir. Belediyelerin ölçeğinin küçültülmesinin yanı sıra halkın karar alma süreçlerine katılımının sağlanması hâlinde yerel yönetimlerin temsiliyet gücü ciddi anlamda yükselir. Türkiye'nin yaşadığı demokrasi krizi bu ihtiyacın aciliyetini ortaya çıkarıyor.

Gelişmiş demokrasilerde yerel yönetim ölçeğinin Türkiye'ye kıyasla çok daha düşük olduğunu görüyoruz. Örneğin, Fransa'da 35 bin, Almanya'da 11 bin, İspanya ve İtalya'da 8 bin yerel yönetim birimi bulunuyor. Buna karşılık Türkiye'deki belediye sayısı sadece 1389. Yerel yönetim birimine düşen kişi sayısı bu temsiliyet manzarasını Türkiye için daha da kötü hâle getiriyor. Fransa'da 2009 kişiye bir yönetim birimi düşerken, bu sayı İspanya'da 5772, Almanya'da 4566 ve İtalya'da 7562. Türkiye'de ise, belediye başına düşen kişi sayısı tam olarak 59.866. Bu ülkelerde kişi başına düşen milli gelir ise, sırasıyla 41.6 bin, 47.6 bin, 30.3 bin ve 34.5 bin dolar. Tüm bu rakamlar Türkiye'de yerel yönetimlerin temsiliyet gücünün ne kadar düşük olduğunu gösteriyor. Uluslararası demokrasi endeksleriyle belediye başına düşen nüfus arasında da net bir bağlantı olduğu hemen göze çarpıyor. Endekslerde ortalarda yer alan ve eksik demokrasi kategorisinde bulunan ülkelerde kişi başına düşen belediye sayısı da, milli gelir de demokratik ülkelerden daha az. Örneğin, eksik demokrasi kategorisindeki Brezilya'da belediye başına düşen kişi sayısı 37.728 iken, kişi başı milli gelir de 9001 dolar. Türkiye gibi endekste gerilerde olan ülkelerde ise, belediye sayısı az, milli gelir düşük. Örneğin, Filipinler'de belediye başına düşen kişi sayısı 71.419, kişi başı milli gelir ise, 3252 dolar. Benzer şekilde Angola'da belediye başına 42732 kişi düşerken belediye başına gelir de 3289 bin dolarda kalıyor.

Demokrasi endekslerinde otokratik ülkeler olarak tanımlanan Çin, Sudan, Tayland, Suudi Arabistan gibi ülkelerde yöneticiler merkezden atıldığı ve yönetildiği için karşılaştırmada bu ülkelere yer vermedik. Atamayla değil, seçimle işleyen ülkelere baktığımızda tablo bize belediye sayılarıyla ülkenin hem demokrasi düzeyi hem de milli geliri arasında güçlü bir ilişki olduğunu gösteriyor.

Yerel yönetim başına düşen kişi sayısı Türkiye'deki ortalama eğilimi gösteriyor. Bununla beraber aynı unvana sahip bazı yönetim birimlerinin temsiliyet gücü çok yüksek olabildiği gibi, bazılarının çok düşük olabiliyor. Örneğin, İstanbul'un nüfusu 14 milyon 657 bin iken, Ordu'nun nüfusu 729 bin, ki her ikisi de büyükşehir. İstanbul nüfusu Ordu nüfusunun yaklaşık 20 katı olmasına rağmen iki şehrin belediyesi de büyükşehir belediyesi olarak aynı statüye sahip. Bu durum İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin temsiliyet gücünü düşürürken Ordu'nun temsiliyet gücünün yüksek görünmesine neden oluyor. Bu tür uçurumların giderilmesi için yerel yönetimlerin temsiliyet, hizmet alanları ve sahip olunan kaynaklar açısından yeniden düzenlenmesi, daha istikrarlı ve tutarlı bir çerçevenin oluşturulması gerekli.

 Demokrasi Matrisi Endeksi	Yerel Yönetim Birimi	Birim Başına Düşen Kişi Sayısı	GSMH (USD) 2018	Tanım
4 ALMANYA	11.116	4.566	47.639	İşleyen Demokrasi
11 İSPANYA	8.131	5.772	30.337	İşleyen Demokrasi
22 FRANSA	34.814	2.009	41.631	İşleyen Demokrasi
23 İTALYA	7.914	7.562	34.520	İşleyen Demokrasi
44 POLONYA	2.478	15.334	15.460	Eksik Demokrasi
72 MEKSİKA	2.456	31.384	9.673	Eksik Demokrasi
78 BREZİLYA	5.570	37.728	9.001	Eksik Demokrasi
114 FİLİPİNLER	1.494	71.419	3.252	Hibrit Rejim
121 ANGOLA	721	42.732	3.289	İlimli Otokrasi
138 TÜRKİYE	1.389	59.866	9.370	İlimli Otokrasi
139 RUSYA	4.269	33.848	11.370	İlimli Otokrasi
156 VENEZUELA	1.419	20.345	-	İlimli Otokrasi

Tablo 7 - Gelişmiş Demokrasilerde ve Türkiye'de Yerel Yönetim Başına Düşen Kişi Sayısı ve Demokrasi Endeksi

Yerel yönetim birimleri arasındaki bu temsiliyet uçurumunu kapatmak için bir diğer önemli adım, karar alma süreçlerine halkın katılımını sağlayacak siyasal mekanizmaların geliştirilmesi. Her ne kadar raporun bir sonraki katılım başlığında bu konu detaylı tartışılacak olsa da, halkın karar alma süreçlerine katılım imkânlarının geniş ve yaygın olması, yerel yönetimlerin temsil gücünü artıracaktır. Yerel yönetimlerin sayısının artırılmasının yanı sıra karar alma süreçlerinin daha aktif kullanımı bu çerçevede öneriliyor.

İl (187 Kat)	
İstanbul - 14.657.434	Bayburt-78.550
Büyükşehir (20 Kat)	
İstanbul - 14.657.434	Ordu - 728.949
Belediye (25.670 Kat)	
İstanbul - 14.657.434	Çankırı/Bayramören - 571
İlçe (610 Kat)	
Ankara/Çankaya - 922.536	Konya/Yalıhöyük - 1.512
BŞB Olmayan İl Merkezi (20 Kat)	
Batman - 392.738	Ardahan - 19.777
BŞB Olmayan İlçe Merkezi (200 Kat)	
Zonguldak/Ereğli - 114.274	Çankırı/Bayramören - 571
Belde (16 Kat)	
Çanakkale-Merkez-Kepez - 21.100	Yozgat/Sarayköy/Ozan - 1.326
Mahalle (7.859 Kat)	
İstanbul/Bahçelievler/Zafer - 86.445	Ankara/Şereflikoçhisar/Çatçat - 11
Köy (5.747 Kat)	
Hakkari/Şemdinli/Gelişen - 5.747	Batman/Merkez/Yolveren - 1

Grafik 2 - Türkiye'de Yerel Yönetim Birimleri Arası Temsiliyet Uçurumu
Tablo, Prof. Dr. Savaş Zafer Şahin'in çalıştay paylaşımından alınmıştır.

Yerel yönetimlerin temsiliyet gücünün artırılması, sadece matematiksel açıdan değerlendirilmemeli. Halkın katılımını öngören, en küçük yerel ölçekte halkın taleplerinin siyasal karar alma süreçlerine dahil edilmesini önceleyen bir siyasal tasarım, temsiliyet gücünü maksimize edecektir. Çok küçük bir nüfusa hizmet edip halkın taleplerine kulak tıkayan bir yönetim hayal edilebileceği gibi, çok kalabalık bir şehirde yerel yönetimlerin temsil gücü katılımcı uygulamalar sayesinde çok yüksek olabilir. Bu bağlamda temsiliyet gücünün artırılması için şu önerilerin öne çıktığını söyleyebiliriz:

- *Yerel yönetimlerde yakından ve yerinden yönetim ilkesi esas alınmalı. Bu çerçevede belediye sayıları artırılmalı ve belediye başına düşen kişi sayısı düşürülmeli.*
- *Yerel yönetimler arası temsiliyet uçurumu azaltılmalı. Yerel yönetimler temsiliyet, hizmet alanları ve sahip oldukları kaynaklar açısından yeniden düzenlenmeli. İstikrarlı ve tutarlı bir yerel yönetim birim çerçevesi kurulmalı.*
- *Temsiliyet ilkesi, halkın karar alma süreçlerine katılımıyla beraber değerlendirilmeli. Yerel yönetimlerin ölçeğinin küçültülmesinin yanı sıra katılımcı ve demokratik mekanizmalar geliştirilmeli.*

2.2. KATILIM

Yerel yönetimlerin demokratikleşme sürecinin bir diğer anahtarı, vatandaşların karar alma süreçlerinde yer alması. Katılımın yüksekliği, belediyelerin temsil gücünü artıracak gibi, geliştirilen politikaların halkın ihtiyaçlarına en iyi şekilde cevap vermesini de sağlar. Bununla beraber Türkiye’de gerek genel gerek yerel siyasette katılımın yetersiz kaldığını görüyoruz. Yerel yönetimlerin demokratikleşmesi ve katılımcı karakterinin güçlenmesi, ülkenin otoriter iklimine önemli bir cevap olabilir. Araştırmaya katılan uzmanlar, yerel yönetimlerin katılımcı siyasetle Türkiye’nin otoriter iklimine meydan okuyabileceğini vurguluyor.

Bölümün giriş kısmında da tartışıldığı gibi, katılımcı demokrasinin faydaları sadece ilkel boyutta kalmıyor. Halkın yerel yönetimlerle yakın temas hâlinde olması ve temsil edilmesi, yerel ihtiyaçların ve taleplerin etkin bir şekilde siyasi çözüme kavuşmasını sağlıyor. Bununla beraber bazı sorunların aciliyeti nedeniyle kimi yerel yönetimler demokratik süreçlerin askıya alınmasına ya da tam işletilmemesine sıcak bakabilir. Bu noktada yerel yönetimlerdeki demokratik uygulamaların etkisi hafife alınmamalı. Yerel yönetimlerin demokratik uygulamaları, demokratik kültürün gelişmesi için önemli yapı taşlarından biri.

Bir diğer açıdan ise, hızlı alınan kararlar halkın itirazlarını veya hassasiyetlerini dikkate almama ya da sorunun gerektirdiği kapsamlı çözümü ortaya koymama riskini beraberinde getiriyor. Katılımcı ve demokratik çözümler bu iki ihtimali de düşürerek hem geliştirilen politikaların halk nezdinde meşruiyetini artırıyor hem de çözümlerin çok daha etkin ve gerçekçi olmasını sağlıyor. Karar alma süreçlerinin katılımcı karakterini güçlendirmek için yerel yönetimler sivil toplum kuruluşlarıyla ve özel sektörle dirsek temasında olmalı. Halkın taleplerinin etkin biçimde yerel siyaset gündemine taşınması için kent konseyleri canlandırılmalı ve güçlendirilmeli. Yerel yönetimlerin genel performansı her iki noktada da düşük görünüyor.

Örneğin, kanunen zorunlu olmasına rağmen Türkiye'deki 1389 belediyenin sadece 285'inde kent konseyi var. Bir başka deyişle, belediyelerin yaklaşık %80'i kanunen zorunlu olan katılımcı bir uygulamayı dahi hayata geçirmiyor.

Kent konseylerinin etkin bir şekilde işlemleri, halkın karar alma süreçlerine dahil olmasını kurumsallaştırmak için önem arz ediyor. Bu çerçevede kent konseylerinin belediye meclisleriyle olan bağlantısı da açık bir şekilde düzenlenmeli. Kent konseyinde gündeme getirilen problemlerin veya çözümlerin belediye meclisinde karşılık bulması sağlanmalı. Kent konseyinde temsil edilecekler arasında temsil ihtimali düşük olan küçük mahallelerin ve köylerin dahil olması sağlanmalı. Bunun için köyler arasında birlik kurulması gibi alternatif çözümler de düşünülebilir. Bu sayede kent içerisindeki tüm tercihlerin ve renklerin demokratik sürece katılımı sağlanır.

Kent konseyleri ya da sivil toplum işbirlikleri gibi konvansiyonel çözümlerin yanı sıra çağa uygun yeni ve orijinal katılımcı uygulamalar da geliştirilebilir. Özellikle dijital hayatın sağladığı imkânlar kullanılarak yerel yönetimlerin kurduğu platformlar üzerinden ya da sosyal medya aracılığıyla halkın taleplerini ve şikâyetlerini iletmesi için alternatif çözümler bulunabilir.

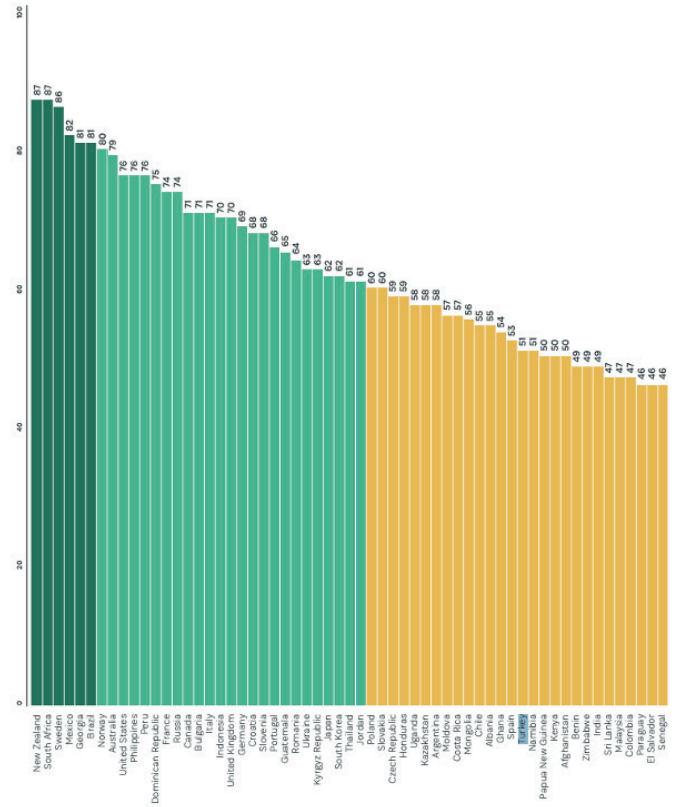
Tüm bu tartışmalar kapsamında yerel yönetimlerin katılımcılığının artırılması için şu önlemler alınabilir:

- *Yerel yönetimler, yerel halkın taleplerini ve ihtiyaçlarını yakından takip etmeli. Halkı karar alma süreçlerine dahil etmeli. Yerelde merkezîyetçi bir yapı yerine gerçek bir yerelleşme ve katılımcılık sağlanmalı.*
- *Yerel yönetimler sivil toplum kuruluşlarıyla ve özel sektörle birlikte hareket etmeli. Kent konseyleri kurulmalı ve halkın taleplerinin karar alma sürecine dahil olması kurumsallaştırılmalı. Kent konseyi ve belediye meclisi arasındaki ilişki açık bir şekilde düzenlenmeli.*
- *Küçük mahallelerin ve köylerin de kent konseyinde temsili sağlanmalı.*
- *İnternet ve sosyal medya aracılığıyla alternatif katılımcı çözümler geliştirilmeli. Çağa uygun yeni katılımcı demokrasi uygulamaları geliştirilmeli.*

⁵ Yerel İzleme Araştırma ve Uygulamalar Derneği. 2018. "Rehber Göstergelerle İstanbul Belediyeleri Katılım ve Kapsayıcılık Raporu." Yerel Savunuculuk Programı, İstanbul, Türkiye.

2.3. ŞEFFAFLIK

Demokratikleşmenin bir diğer şartı ise, şeffaflık. Yönetimler tarafından alınan kararlar, kararların alınış biçimi, harcanan kaynaklar ve bu kaynakların elde edilmiş şekilleri kamuoyuyla paylaşılmalı. Halkın ödediği vergilerin nasıl kullanıldığını bilmesi, demokrasilerde en temel vatandaşlık hakkı. Bu bilgiyle vatandaşlar siyaset yapıcılarını denetleyebilir. Türkiye bu konuda hem genel anlamda hem de yerel düzeyde oldukça geride. Mesela Açık Bütçe Anketi'nin (Open Budget Survey) verilerine göre, Yeni Zelanda, İsveç, Güney Afrika gibi ülkeler 100 üzerinden 85 üstü skora sahipken, Türkiye'nin skoru 50'de kalıyor. Hükümet skandallarıyla ve yolsuzluklarıyla sık sık gündem olan İtalya'nın dahi şeffaflık skoru 70. Türkiye'ye yakın ülkeler arasında Kenya, Namibya, Gana gibi ülkeler bulunuyor.

Grafik 3 - Açık Bütçe Anketi'nde Dünya Sıralaması ve Türkiye'nin Konumu⁶

⁶ https://www.internationalbudget.org/sites/default/files/2020-04/2019_Report_EN.pdf, syf. 20

Şeffaflığı iki ana başlık üzerinden değerlendirebiliriz:
açık veriler ve şeffaf denetim mekanizması.

Yerel yönetimler hesap verebilir, demokratik bir kurum olYerel yönetimlerin hesap verebilir ve demokratik bir kurum olarak tanınması için karar alma süreciyle ve harcamalarıyla ilgili tüm verileri halkla paylaşması gerekir. Bununla beraber Türkiye’de belediyeler bu beklentiyi açık biçimde karşılamıyor. Belediyelerin birçok verisi halka açık değil. Halka duyurulan veriler ya düzenli olarak paylaşılmıyor ya da teknik bilgilerle karmaşık bir şekilde paylaşılıyor. Daha sık görülen bir diğer uygulama ise, yerel yönetimlerin kararlarını ve bütçelerini ana hatlarıyla özet olarak sunmaları fakat ayrıntılı bir karar tutanağı veya harcama verisi paylaşmaktan kaçınmaları.

Şeffaflığı temin edecek bir diğer uygulama, düzenli ve şeffaf denetimler. Belediye faaliyetlerinin ve harcamalarının hem halk hem de bağımsız kurumlar tarafından denetlenmesi gerekiyor. Veri eksikliği, halkın denetimini; bağımsız denetim kurumlarının eksikliği ise, ikinci alternatifte ulaşmayı zorlaştırıyor. Bu açığı gidermek için şeffaf denetim süreçlerinin inşa edilmesi gerekiyor. Her ne kadar merkezi yönetimin ve yargının yerel yönetimleri denetleme yetkisi olsa da, bu süreçlerin şeffaflıktan uzak ve siyasal gündemle gerçekleşmesi ihtimali hayli yüksek. Yerel yönetimler sivil toplumla işbirliği içerisinde hem veri paylaşımını hem de denetim mekanizmalarını oluşturabilir.

Bu çözümlerin tüm süreçlerinin ve ölçütlerinin halka açıkça duyurulması gerekli. Diğer bir deyişle, şeffaflık mekanizmalarının kuruluş biçimi de şeffaf olmalı. Bu uygulamaların sürdürülebilir mahiyette olması için kurumsallaşması da bir o kadar önemli. Geçici çözümler yerine yerel yönetimde demokratik kültürü inşa edecek ve belediye yönetimi değışse bile yerel yönetimlerin şeffaflığını sağlayacak kurumsal çözümler tercih edilmeli. Katılım çözümleri için olduğu gibi, internetin ve sosyal medyanın kullanımı, veri paylaşımı ve denetim mekanizmaları için alternatif yöntemlere imkân tanıyabilir.

Yerel yönetimleri şeffaflaştırma önerilerini şöyle özetleyebiliriz:

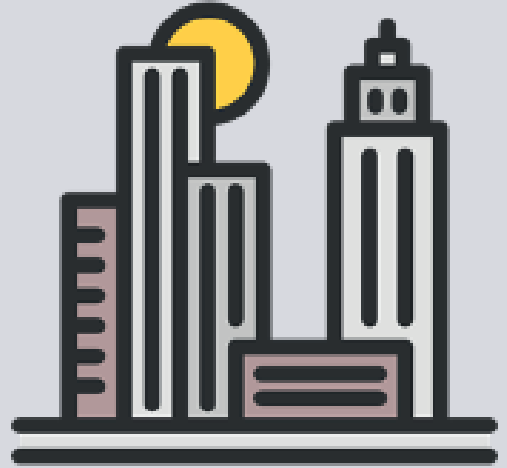
- *Yerel yönetimler karar alma süreçlerini, bütçelerini ve harcamalarını halkla paylaşmalı. Veri erişimi hakkı tutarlı, anlaşılır ve tüm verileri kapsayacak şekilde tüm kamuoyuna tanınmalı.*
- *Belediyeler sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde bağımsız denetim mekanizmaları kurmalı.*
- *Veri paylaşımı ve denetim mekanizmalarının kuruluşu da şeffaf olmalı. Ayrıca bu çözümler kurumsallaştırılmalı.*

3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Demokratikleşmiş ve güçlendirilmiş yerel yönetimler hedefleri gibi, yerel yönetimler politikasının diğer güçlü bir kolonunu oluşturan unsur, sürdürülebilirlik. Şehirlerin sürdürülebilirliğini hedefleyen bir yaklaşım en az demokratikleşme ve güçlendirme kadar önemli. İklim krizinden kalkınma politikalarına, çevre düzenlemelerinden şehir tasarımına kadar yerel yönetimlerin sorumlu olduğu politika alanları sadece bugünün vatandaşlarını değil, gelecek kuşakları da etkiliyor. Bu politika mirasının etkilerinin pozitif olması, Türkiye'nin geleceğinin inşası için çok önemli. Bu bağlamda şehirlerin çevre düzenlemelerinin, kalkınma faaliyetlerinin ve şehir tasarımlarının sürdürülebilir bir şekilde tasarlanması gerekiyor.

Sürdürülebilir bir şehir inşası, doğaya ve çevreye zararı minimize etmeyi, geliştirilen politikaların ve uygulamaların uzun vadede kendini besleyen bir şekilde tasarlanmasını öngörüyor. Dolayısıyla sürdürülebilirlik ilkesi sadece zararlı etkilerin azaltılmasını değil, kendi kendine yeten, dirençli ve pozitif bir gelecek inşasını da öngörüyor. Örneğin, sürdürülebilir politikalar sadece fabrikaların karbon emisyonunu en aza indirmeyi değil, uzun vadede bölge kalkınmasına katkı sağlayacak, şehrin ihtiyaçlarına ve gelecek projeksiyonuna yardımcı olacak akıllı üretim teknolojilerine dayalı sanayi bölgelerinin kurulmasını öngörebilir. Bu bağlamda güncel teknolojilere, yenilenebilir enerji sistemlerine ve yapay zekâya dayalı sistemlere başvurulabilir.

Bir şehirde uygulanan ekonomik projelerin ve şehir planlamayı ilgilendiren faaliyetlerin faturasını şehrin sakinleri ve gelecek kuşakları ödüyor. Yerel yönetimlerin sürdürülebilirlikle ilgili planlama ve politika geliştirme yetkisi sınırlı. Örneğin, bölgesel kalkınmayla ilgili planlama inisiyatifleri merkeze bağlı Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları yürütüyor. Yerel yönetimlerin yerel kalkınmayla ilgili yetki alanları da oldukça kısıtlı. Oysa yerel yönetimler, yerel kalkınma ihtiyaçlarını ve bölgesel eşitsizlikler gibi merkezi yönetimin dikkate almayacağı problemleri yerinden ve yakından izleme becerisine sahip. Dolayısıyla sürdürülebilirlik bahsinde sunulacak önerilerin hayata geçmesi için yerel yönetimlerin yetki probleminin de çözülmesi gerekiyor. Bu açıdan baktığımızda raporun temel önerilerinden olan yetkilendirmenin önemini ve rapor önerilerinin birbirine bağımlılığını bir kez daha görüyoruz.

Sürdürülebilirliği sadece ekonomik açıdan ele almak doğru değil. Ekonomik kalkınma ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal problemlerin ve ekolojik endişelerin de dikkate alınması gerekir. Fransa'nın Mounas-Sartous kentindeki organik tarım teşvikleri bu açıdan bir örnek olabilir. Şehir yönetimi bölgede organik tarımı kolaylaştırıp, teşvik ederken hem şehrin doğal tarım habitatını koruyor hem çiftçilerin destek görmesini sağlıyor hem de bölge okullarının yiyecek ihtiyacının %85'ini karşılıyor. Sürdürülebilirlik ilkesi bu örnekteki gibi çok kapsamlı ve çok boyutlu çözümleri önceliyor.

Söz konusu çok boyutluluk çerçevesinde araştırma sonuçları özellikle çevrenin, yerel kalkınmanın ve akıllı şehir tasarımlarının yerel yönetimler için öncelikli olmasını gerektiğini gösteriyor.

3.1. ÇEVRE

Sürdürülebilir bir şehir inşası için en kritik alanı çevre yönetimi oluşturuyor. Çevre sorunlarının ülke çapındaki heterojen yapısından ötürü çevre düzenlemelerinin öncelikle yerel yönetimlerin inisiyatifinde olması gerekli. Birçok bölgenin temel çevre sorunu farklı. Örneğin, bazı bölgelerde hava kirliliği ve betonlaşma en önemli problem. Diğerlerinde sanayi bölgelerinin atık yönetimi daha önemli bir çevre sorunu. Dolayısıyla merkezden yönetilen homojen bir çevre politikası, bölgeden bölgeye değişen bu farklı ihtiyaçlara ve sorunlara etkili bir şekilde cevap veremez. Yerel yönetimler bölge sorunlarını ve ihtiyaçlarını doğru şekilde tespit edebilir ve gerekli politikaları geliştirebilir.

Her ne kadar yerel yönetimler çevre politikaları için doğru adres olsa da, Türkiye'nin siyaset ortamı belediyelerin hareket alanını kısıtlıyor. Yerel yönetimlerin, işletmelerin karbon salınımını denetleme yetkisi var, fakat düzenleme yetkisi yok. Enerji ve madencilik gibi alanlarda yetkilerin çoğunluğu merkezi yönetime ait. Yerel yönetimlerin çevre düzenlemeleri için ek kaynağa ihtiyacı var. Dolayısıyla belediyelerin etkin ve kapsamlı bir çevre politikası geliştirebilmeleri için yetki tanımlamasına ve kaynak oluşturmaya ihtiyaçları var.

Hidro	Potansiyel (Milyar kWh/yıl)	135,0
Rüzgâr	Potansiyel (MW)	48.000,0
	2023 Hedefi (MW)	20.000,0
	İşletmede (MW)	2.260,5
	Üretim (GWh)	5.581,5
Jeotermal	Potansiyel (MWt/yıl)	31.500,0
	Üretim (GWh)	850,0
	İşletmede (MW)	162,2
	Kurulum aşamasında	120,0
Biyokütle	Potansiyel (MTEP/yıl)	8,0
	İşletmede (MW)	158,5
Güneş	Potansiyel (MTEP/yıl)	35,0
	Teknik olarak olası (Milyar kWh/yıl)	380,0

Tablo 8 - Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Kaynak Potansiyelleri⁸

⁸ Yılmaz, Mutlu. 2012. "Türkiye'nin Enerji Potansiyeli ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Enerji Üretimi Açısından Önemi." Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi 4(2): 33-54.

Yerel yönetimlerin yetki ve kaynak problemini aşması hâlinde üzerinde durulması gereken en önemli çevre düzenlemesi, yenilenebilir enerji üretiminin teşviki. Enerji üretiminin yenilenebilir bir çerçevede düzenlenmesi durumunda birçok büyükşehirin karbon emisyon oranları düşecektir. Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılığı dikkate alındığında yerel enerji üretiminin yerel ve ulusal kalkınma için de önemli katkıları olabilir. Bu önemli sebeplere rağmen Türkiye'nin yenilenebilir enerji üretimi hayli kısıtlı. Buna karşın Türkiye'nin yenilenebilir enerji potansiyeli oldukça yüksek. Tablo 8, bu potansiyelin büyüklüğünü özetliyor. Özellikle öncelenmesi gereken yenilenebilir enerji türlerinin bölgeden bölgeye farklılık göstermesinden ötürü yerel yönetimlere bu potansiyeli gerçekleştirmek üzere yetki tanınması gerekiyor. Yerel yönetimler çeşitli teşvik programlarıyla doğru enerji politikalarının gelişmesine yardımcı olabilir.

Yerel yönetimlerin mevcut yetkileriyle etkili olabileceği bir sürdürülebilirlik alanı ise, atık yönetimi. Belediyeler, atıkların akıllı yönetimiyle ve geri dönüşümle hem gelir elde edebilir hem de çevreye verilen zararı azaltabilir. Atık yönetiminde Türkiyeli belediyeler, Avrupalı belediyelerden geride kalmış görünüyor. Özellikle son 15 yılda 173 kat artan Avrupa'dan plastik atık ithalatı, Türkiye'de merkezi yönetimin atık yönetimini ciddiye almadığını gösteriyor. Yerel yönetimler evsel atıklardan ve çöp gazından enerji üretebileceği gibi, atıkları sürdürülebilir bir geri dönüşüm politikasıyla da değerlendirebilir.

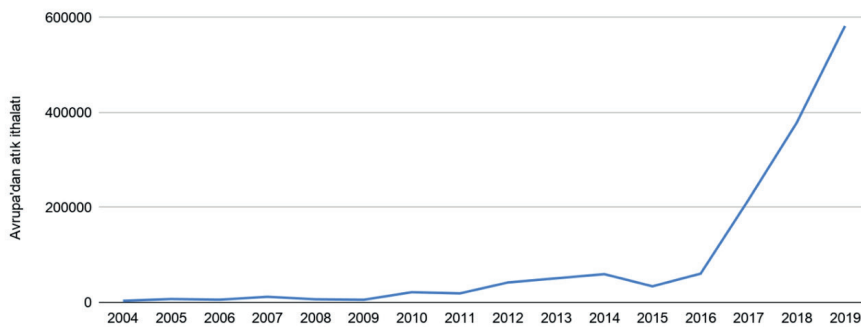
Yerel yönetimlerin etkili olabileceği bir diğer alan, özellikle son 15 senedir ihmal edilen- yeşil alanların korunması ve çeşitlendirilmesi. Birçok şehirde artan betonlaşmaya karşın halkın gidebileceği parklar ve bahçeler oluşturulmadı ya da şehrin dışında, şehir yaşamına doğrudan katkısı olmayacak şekilde oluşturuldu. Yeşilin şehrin parçası olduğu bir şehir tasarımı, yerel yönetimlerin öncelikleri arasında olmalı.

Kent planlamasında da yerel yönetimler ayrıca etkili olabilir. Deprem veya sel riski olan bölgelerde doğal afetlere hazırlıklı bir şehir planlaması yapılmalı ve buna uygun yapılaşma sağlanmalı. Özellikle iklim krizine karşı daha kırılgan olan bölgelerde sele ve kuraklığa yönelik önlemler alınmalı, uzun vadeli şehir planlamaları geliştirilmeli.

Yerel yönetimlerin sürdürülebilir çevre politikaları için önerileri şöyle özetleyebiliriz:

- *Yerel yönetimlerin çevre politikalarını geliştirmeleri ve uygulamaları için yetkileri ve kaynakları artırılmalı.*
- *Belediyeler yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına teşvik etmeli.*
- *Geri dönüşümü ve evsel atıktan enerji üretimini içerecek şekilde atık yönetimi geliştirilmeli.*
- *Şehir planlamaları küresel ısınmaya bağlı olarak değişecek doğal afetlere hazırlıklı olacak şekilde uzun vadeli tasarlanmalı.*
- *Yeşil alanların korunması ve çeşitlendirilmesi hedeflenmeli.*

Yıllara göre Avrupa'dan atık ithalatı

Grafik 4 - Türkiye'nin Avrupa'dan Plastik Atık İthalatı⁹

⁹ <https://www.greenpeace.org/turkey/basin-bultenleri/turkiyede-plastik-atik-ithalati-son-15-yilda-173-kat-artti/>

3.2. YEREL KALKINMA

Ekonomik kalkınma politikaları, yerel dinamikleri gözettiğinde sürdürülebilir hâle gelebilir. Ulusal ekonomi politikaları yerel ihtiyaçları ve öncelikleri göz ardı ettiği için birçok önemli ekonomik sorun ve talep yanıtız kalıyor. Yerel ekonomik ihtiyaçların tespitinde belediyeler daha etkili olacağından sürdürülebilir yerel kalkınma politikalarının geliştirilmesinde yerel yönetimlere önemli roller düşüyor. Bu kapsamda belediyeler, yerel dayanışma ağlarını teşvik edebilir, alternatif tarım, turizm, ticaret, üretim politikaları geliştirebilir ve yerel kamu yatırımlarıyla ekonomiyi canlandırabilir.

Yerel yönetimler ekonomik sürdürülebilirlik için yerel dayanışma ağlarını ve kooperatifleri güçlendirebilir, bu organizasyonların faaliyetlerini teşvik edebilir. Bu ağların ve kooperatiflerin odak noktaları tarımdan ticarete, sosyal entegrasyona kadar çeşitli faaliyet alanlarına hitap edebilir. Bu tür kooperatifler, vatandaşların ekonomik ihtiyaçlarının yerel işbirliği içerisinde sürdürülebilir bir biçimde karşılanmasına yardımcı olabilir. Uzmanlar, kooperatif denildiğinde büyük oranda tarım faaliyetlerinin akla gelmesini eleştiriyor, daha kapsamlı bir kooperatif algısının yaratılmasını ve bu bağlamda güçlü bir yerel yönetim-halk kaynaşmasını savunuyor.

Yerel yönetimler, sürdürülebilir ekonomi inşası için yerel tarım üreticilerini teşvik edebilir ve destekleyebilir. Belediyeler gerek üretim aşamasında gerek pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinde yerli üreticilere destek olabilir. Özellikle kırsal üretim ve kentsel tüketim arasında bağların geliştirilmesinde yerel yönetimler önemli bir rol üstelenebilir. Bu tür teşvik politikalarını uygulama yetkisi Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na tanınmış ve yerel yönetimlerden bu yetki sakınılmış durumda. Her ne kadar belediyeler tarımsal üretimin geliştirilmesi için projeler geliştirse de, merkezi yönetimin yetki tekeli verimli bir yerel ekonomi politikası geliştirilmesinin önüne geçiyor. Bu problemin çözülmesi durumunda yerel yönetimler kırsal kalkınmayı desteklemek için ürün deseni belirleme, küçük ve orta ölçekli çiftçileri teşvik etme, organik tarımı teşvik edici yatırımlara yönelme gibi politikaları verimli bir şekilde uygulayabilir. Tarım ürünlerinin işlenmesi, değerlendirilmesi, pazarlanması için kapsamlı bir yatırım, altyapı ve mesleki eğitim politikası geliştirilebilir.

Yerel kamusal yatırımlar, belediyelerin önemli katkı sunabileceği bir başka alan. Bu tür yatırımlarla hem yerel ekonomik ihtiyaçlara uygun yeni ekonomik faaliyetler geliştirilebilir hem de şehrin ekonomik planlamasının sürdürülebilir bir şekilde hayata geçirilmesi için özel sektörle ve sivil toplumla koordinasyon çalışmaları yürütülebilir. Merkez-yerel yetki çekişmesi bu noktada da kendini gösteriyor. Merkezi yönetime bağlı Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı'nın faaliyet alanlarıyla yerel yönetimlerin faaliyet alanları çakışıyor ve yetki karmaşasına neden oluyor. Özellikle halk sağlığı, eğitim gibi halkı doğrudan ilgilendiren alanlarda YİKOB'un yerel yönetimlerle eşgüdüme dayanmayan, merkezden yönetilen faaliyetleri, yerel düzeyde yönetim becerisini aksatıyor. Birçok politika alanında merkezi yönetimin, yerel yönetimlerin faaliyetlerini bürokratik gerekçelerle yavaşlattığını görüyoruz.

Birçok alanda olduğu gibi, yerel kalkınmada da belediyelerin önemli katkılar sunabilmesi için merkezi yönetimin yerel yönetim üzerindeki kısıtlamaları sonlandırılmalı. Yetki tanınması durumunda belediyeler sürdürülebilir kalkınma için yerel ihtiyaçları gözeterek verimli projeler geliştirebilir.

Yerel sürdürülebilir kalkınma için politika önerileri şöyle:

- *Kırsal üretim teşvik edilmeli ve kentsel tüketimle arasında bağlar geliştirilmeli.*
- *Yerel dayanışma ağları ve kooperatifler teşvik edilmeli.*
- *Yerel ihtiyaçlara cevap veren kamusal yatırımlar hayata geçirilmeli. Bu noktadaki merkez-yerel yetki karmaşası yerel yönetimler lehine çözülmeli.*

3.3. AKILLI ŞEHİRLER

Sürdürülebilir şehir tasarımlarının bir diğer vazgeçilmezi, şehrin yönetim verimliliğinin çağdaş teknolojiler vasıtasıyla artırılması. Akıllı şehir olarak da bilinen bu yaklaşımda, şehirler veri biliminin imkânlarını kullanarak karmaşık sorunlara hızlı, etkili ve verimli çözümler üretiyor. Bilgi çağı olarak da bilinen 21. yüzyılda verilerin ve bilgilerin işlenmesi, daha önce mümkün olmayan hizmet biçimlerine çok daha az kaynak kullanarak ulaşılmasını beraberinde getiriyor. Bununla beraber Türkiye’de yerel yönetimlerin veri paylaşımı ve kullanımı için gerekli altyapıyı hâlâ kurmadığını görüyoruz. Yerel yönetimlerin verileri sistemli ve belirli bir standarda uyularak paylaşılmıyor. Bu durum, tutarlı ve tüm belediyeleri kapsayan bir veri analizini imkânsız kılıyor.

Belediyeler hizmet ve politika verilerini belirli bir biçime kavuşturarak, işlenebilir veri şeklinde kamuoyunun hizmetine sunmalı. Yerel yönetim verilerinin böyle tutarlı bir biçimde sunulması hâlinde hem kamu kuruluşları hem girişimciler hem araştırmacılar hem de siyaset bilimciler bu verileri kullanarak belediye hizmetlerinin iyileştirebilmesi için çeşitli çözüm önerileri geliştirebilir. Bu çerçevede belediyelerin tüm hizmetlerinin verilerini sundukları açık veri sistemleri oluşturmaları gerekiyor. Bu verilerin işlenebilir olması da şart. Birçok belediyenin paylaştığı veriler sadece okunabilir dosyalardan ibaret. Biçimlendirilmemiş, işlenmeye açık olmayan verilerin paylaşılması, açık veri sistemlerinin yeterli verimi sağlamasını engelliyor.

Açık veri sistemlerinin kullanışlı ve işlenebilir bir şekilde kaAçık veri sistemlerinin kullanışlı ve işlenebilir bir şekilde kamuoyu erişimine açılması hâlinde trafik yönetiminden akıllı enerji tüketimine, toplu ulaşım yoğunluğunun düşürülmesinden güvenlik uygulamalarına kadar birçok alanda alternatif çözümler üretilebilir. Teknolojinin kullanımı sadece veri paylaşımından ibaret değil. Yerel yönetimler, memur maaşı ödemelerini ya da sosyal yardımları dijital ödeme sistemlerini kullanarak yapabilir.

Akıllı şehir tasarımlarında giderek yaygınlaşan bir diğer eğilim, paylaşım ekonomisi uygulamalarının yükselişi. Paylaşım ekonomileri, geleneksel alım-satıma dayalı mübadele modelinin aksine, ürün ve hizmetlerin birçok kullanıcı arasında kısa süreli kullanımını ve paylaşımını öngörüyor. Dünyanın birçok ülkesinde taksiden konaklama hizmetlerine, hizmet paylaşımından yapay zekâ uygulamalarına kadar geniş bir yelpazedeki ürün ve hizmetler paylaşım ekonomisi çerçevesinde sunulabiliyor. Türkiye’de ise, paylaşım ekonomileri için gerekli hukuki altyapı yok. Taksicilik alanında görüldüğü gibi, yerleşik çıkar grupları paylaşım ekonomisine şiddetle karşı çıkabiliyor. Yerel yönetimler bu noktada oluşturabilecekleri herhangi bir hizmet alanında paylaşım ekonomisi modellerinin oluşumunu teşvik etmeli. Özellikle kitlesel fonlama modelleri, girişimcilerin fikirlerini gerçekleştirmeleri için önemli imkânlar sunuyor.

Akıllı şehir kapsamında yapılan önerileri şöyle özetleyebiliriz:

- *Yerel yönetimler hizmet verilerini şeffaf, işlemeye açık ve kullanıma uygun bir şekilde kamuoyuyla paylaşmalı.*
- *Açık veri sistemleri kurulmalı ve yerel çözümlerin geliştirilmesinde kullanılmalı.*
- *Belediyeler paylaşımcı ekonomi modellerini teşvik etmeli.*

SONUÇLAR

GÜÇLENDİRME	DEMOKRATİKLEŞTİRME	SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
Yetki	Temsil	Çevre
Bütçe	Katılım	Yerel Kalkınma
Etkili Hizmet	Şeffaflık	Akıllı Şehirler

CHP'nin Yerel Yönetimler Politika Belgesi'nin çerçevesinin oluşturulmasına katkı vermek üzere gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları, Türkiye'de yerel yönetimlerin ihtiyaçlarının Türkiye demokrasisinin geleceğiyle ve merkez-yerel ilişkisiyle beraber değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyuyor. Merkezi yönetim, yerel yönetimlerin yetki ve faaliyet alanlarını birçok noktada kısıtlıyor, yerel halkın siyasal tercihlerini yansıtan belediyeler halkın kendilerinden beklediği siyasal performansı gösteremiyor.

Araştırma sonuçları bu otoriter ve yerel halkın taleplerini görmezden gelen siyasal tasarımının değişmesi için üç ana ölçütü ortaya koyuyor: Güçlendirme, demokratikleşme ve sürdürülebilirlik. Belediyelerin yetkilerinin, bütçelerinin ve hizmet kapasitelerinin artırılması gerekiyor. Ayrıca yerel yönetimlerin temsil güçleri ve katılımcı karakterleri güçlendirilmeli. Belediye politikaları sürdürülebilir bir çerçevede yeniden düzenlenmeli. Bu üç öneri kapsamı ve etkileri bağlamında birbirini besliyor. Güçlendirilmiş bir yerel yönetimin halkın taleplerini daha doğru temsil edebilmesi için demokratik kurumlar olması gerekiyor.

Güçlü ve demokratik bir belediyenin gelecek kuşaklara da hitap edebilmesi için sürdürülebilirlik ilkesini benimsemesi gerekiyor.

Araştırmanın altını çizdiği sonuçlar, Türkiye siyasetinin en önemli aktörlerinden olan CHP'nin uygulayacağı yerel yönetim politikası, bir partinin yerel yönetim anlayışını yansıtanın ötesine geçmesi gerektiğine işaret ediyor. *CHP'nin yerel yönetim politikasının, AK Parti'nin son on yılda etki alanını genişleterek devam ettirdiği baskıcı, otoriter ve halkın taleplerine karşı çözüm üretme kapasitesi giderek düşen siyaset tasarımına karşı güçlü ve demokratik bir siyaset tahayyülü sunması gerekiyor.*

Uzmanlarla gerçekleştirilen görüşmelerle, literatür taramasıyla ve çalıştaylarla yapılan araştırma bu görüşü destekliyor. *Araştırma sonuçları üç ana ilke üzerinden özetlenebilir: Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerel yönetimlerin demokratikleşmesi ve şehirlerin sürdürülebilirliği.* Bu prensiplerin odak noktası her ne kadar yerel düzeyde olsa da ilkelerin uygulanması tüm Türkiye siyasetini ilgilendiriyor.

Siyasetin, yerel ihtiyaçların yerel siyasal yapılar tarafından gözlemlendiği ve yürütüldüğü yerinden ve yakından yönetim ilkesini esas alarak yeniden inşa edilmesi gerekiyor. Gelişmiş demokrasilerin benimsediği yerinden ve yakından yönetim ilkesi üç temel iddiayla savunulabilir:

1. Yerel yönetimler hizmet verdikleri birimlere daha yakınlar. Bu sebeple sorunları tespit etme ve sorunlara müdahale etme yetenekleri daha yüksek.
2. Seçmene daha yakın oldukları için yerel yönetimlerin üzerindeki kamuoyu baskısı daha yüksek. Seçmen tarafından denetlenmeleri daha kolay.
3. Merkezi yönetimlerin yerel ihtiyaçlara cevap vermedeki hantallıkları hizmet eksiklikleri ve gecikmeleri yaratıyor.

Bu iddialar yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin demokratikleşmeden ayrı düşünölmeyeceğini de gösteriyor. Çünkü yerindenlik ilkesinin doğru uygulanması, daha etkili, demokratik, katılımcı ve vatandaşın ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilen yerel politikaları beraberinde getiriyor.

Öte yandan, yerindenlik ilkesi her hizmet alanının en alt hizmet birimine kadar bölünmesini de gerektirmiyor. Özellikle ölçek ekonomisi açısından bakıldığında yüksek hacimli, yüksek ölçüde koordinasyon gerektiren bazı hizmetlerin üst birimler aracılığıyla idare edilmesinin daha etkili ve daha az maliyetli olduğu görülüyor.

1. Yerel Yönetimler Güçlendirilmeli

Belediyelerin şeffaf, halkın katılımını önceleyen ve temsili demokrasiyi öne çıkaran uygulamalarla demokratikleşmesi gerekli. Ayrıca belediyenin ekonomik ve çevre politikaları da sürdürülebilir bir şehir inşa etmek üzerine yeniden düşünölmeli. Bu iki sütunun da hayat bulması ve etkili bir şekilde uygulanması için yerel yönetimlerin yetki alanlarının, bütçesinin ve hizmet kapasitesinin artırılması gerekiyor. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi önerisi, yerel yönetim politikasının Türkiye'nin siyasi problemleriyle doğrudan ilişkili olduğunu gösteriyor. Belediyelerin güçlendirilmesi, diğer iki sütundaki politika önerilerinin gerçekleştirilmesi bağlamında yeter şart olduğu için öncelikli.

1.1.Yetki

Yerel yönetimlerin yetki alanlarının özerk olarak tutarlı ve açık biçimde belirlenmesi gerekir. Bu bağlamda belediyelerin yetkilerinin artırılması için şu üç esas dikkate alınmalı:

- Hizmetler mümkün olduğunca halka en yakın ve en alt yerel yönetimler tarafından yürütölmeli.
- Hizmetlerin gerektirdiği yönetim ölçüsü gözetilerek yüksek koordinasyon ve maliyet gerektiren hizmetler mümkün olan en düşük fakat ölçek şartlarını sağlayabilecek yönetim birimlerin tarafından üstlenilmeli.
- İlçe, il, büyükşehir belediyeleriyle merkezi yönetimin ortak olarak sorumlu olduğu hizmet alanlarında her yönetim biriminin yetki alanlarını açıkça ortaya koyan tutarlı bir yasal çerçeve oluşturulmalı. Bu çerçeve, merkezi yönetimin istismarlarına açık kapı bırakmamalı. Merkezi yönetim, düzenleyici ve denetleyici bir rol üstlenmeli.

1.2.Bütçe

Yetkisi güçlendirilmiş belediyelerin bu politikaları uygulayabilmesi için güçlendirilmiş ve otonom bütçeye ihtiyaçları var. Bu bütçenin oluşabilmesi için şu önlemler alınmalı:

- Belediyelerin merkezi yönetimden aldığı transferlerin ölçütleri belediyenin yerel/güncel ihtiyaçlarını ve gerçekliklerini göz önünde bulundurarak güncellenmeli. Aslen ikamet eden nüfusun dikkate alındığı mevcut ölçütler yerel yönetimlerin hizmet ettiği nüfusla örtüşmüyor.
- Belediyelerin bütçeleri merkezden mümkün olduğunda bağımsızlaştırılmalı.
- Sayıştay, yerel yönetimin bütçe harcamalarını denetlemeli. Fakat merkezi hükümet, yerel yönetimlerin bütçe parametrelerini belirleyen ana aktör olmaktan çıkmalı. Bütçe konusundaki yetki karmaşaları, yerel yönetimlerin yetkilerinin açıkça belirlendiği ve özerk olduğu şekilde giderilmeli.
- Merkezi yönetimin, yerel yönetimin hizmet alanındaki faaliyetlerden vergi toplaması ve kendi tasarrufunda kullanması son bulmalı. Yerel yönetimin faaliyet alanındaki vergiler bizzat yerel yönetimler tarafından toplanmalı.

1.3. Etkin Hizmet

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin son aşamasında belediyelerin insan kaynağı güçlendirilmeli ve hizmet üretimini yavaşlatan bürokratik engeller giderilmeli. Bu çerçevede şu önlemler alınabilir.

- Belediyede çalışan personeller arası statü karmaşası giderilmeli. Yerel yönetimlerin, bünyesindeki tüm çalışanlar üzerinde inisiyatif hakkı olmalı.
- Belediyenin insan kaynağının niteliği artırılmalı. Bunun için eğitimler planlanmalı ve tecrübe paylaşım ağı gibi çözümler geliştirilmeli.
- Belediye personelindeki liyakat problemi çözülmeli. İmzacı fakat liyakatsiz personelle icracı fakat yetkisiz personel arasındaki gerilim giderilmeli. Seçilmiş yerel yönetimlerin atadığı personelin yetkisi artırılmalı.
- Yerel ihtiyaçlara cevap vermek için veri bilimi gibi güncel bilimsel birikimlerden yararlanılmalı. Üniversitelerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla bu çerçevede işbirlikleri kurulmalı.

2. Yerel Yönetimler Demokratikleştirilmeli

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi her ne kadar öncelikli olsa da, diğer politika önerilerinden ayrı olarak düşünülmemeli. Çünkü demokratikleşmemiş fakat güçlendirilmiş bir yerel yönetim, Türkiye siyasetinde yaygın olan otoriter iklimin yerelde de tekrarına yol açabilir. Bu sebeple güçlendirilmiş belediyelerin aynı zamanda demokratikleştirilmesi zorunlu bir ihtiyaç. Demokratik ve güçlü yerel yönetimler, halkın ihtiyaçlarına daha yakından yaklaşarak etkili çözümler üretebilir. Demokratik kurumların hâkim olduğu bir belediye yönetiminde idare farklı bir partiye geçse de yerel yönetimin gücünün istismar edilmesi daha zor olur. Bu yüzden yerel yönetimler yetkili ve güçlü olmalı, bu gücün istismar edilmesini engellemek ve halkın taleplerine etkili şekilde yanıt vermek için demokratik ilkelere göre düzenlenmeli. Bu bakış açısıyla belediyelerin güçlendirilmesi ve demokratikleşmesi birlikte düşünülmesi ve gerçekleştirilmesi gereken süreçler. Yerel yönetimlerin demokratikleşme önerilerini üç başlık altında inceleyebiliriz: Temsil, katılım ve şeffaflık.

2.1.Temsil

Belediyelerin yerel ihtiyaçları ve talepleri temsil etme becerisi yerel yönetimlerin demokratik karakteri için belirleyici bir etken. Yerel yönetimlerin temsil gücünü artırmak için araştırma şu önerileri sunuyor:

- Yerel yönetimlerde yakından ve yerinden yönetim ilkesi esas alınmalı. Bu çerçevede belediye sayıları artırılmalı ve belediye başına düşen kişi sayısı düşürülmeli.
- Yerel yönetimler arası temsiliyet uçurumu azaltılmalı. Yerel yönetimler temsiliyet, hizmet alanları ve sahip oldukları kaynaklar açısından yeniden düzenlenmeli. İstikrarlı ve tutarlı bir yerel yönetim birim çerçevesi kurulmalı.
- Temsiliyet ilkesi, halkın karar alma süreçlerine katılımıyla beraber değerlendirilmeli. Yerel yönetimlerin ölçeğinin küçültülmesinin yanı sıra katılımcı ve demokratik mekanizmalar geliştirilmeli.

2.2. Katılım

Yerel yönetimlerin yerel talepleri temsil etmesi kadar yerel aktörlerin karar alma ve siyasal çözümlerin müzakere sürecine katılımı da belediyelerin demokratik yapısı için elzem. Bu bağlamda yerel yönetimlerin katılımcı karakteri şu önerilerle geliştirilebilir:

- Yerel yönetimler, yerel halkın taleplerini ve ihtiyaçlarını yakından takip etmeli. Halkı karar alma süreçlerine dahil etmeli. Yerelde merkezîyetçi bir yapı yerine esaslı bir yerelleşme ve katılımcılık sağlanmalı.
- Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarıyla ve özel sektörle beraber hareket etmeli. Kent konseyleri kurulmalı, etkinleştirilmeli ve halkın taleplerinin karar alma sürecine dahil edilmesi kurumsallaştırılmalı. Kent konseyi ve belediye meclisi arasındaki ilişki açık bir şekilde düzenlenmeli. Küçük mahallelerin ve köylerin de kent konseyinde temsili sağlanmalı.
- İnternet ve sosyal medya aracılığıyla alternatif katılımcı çözümler geliştirilmeli. Çağa uygun yeni katılımcı demokrasi uygulamaları geliştirilmeli.

2.3. Şeffaflık

Belediyelerin vatandaşlara hesap verebilirliğinin teminat altına alınması için şeffaflık ölçütü hayati bir önem arz ediyor. Belediyelerin şeffaflaşması için şu önlemler alınabilir:

- Yerel yönetimler planlarını, karar alma süreçlerini, bütçelerini ve harcamalarını halkla paylaşmalı. Veri erişimi tutarlı, anlaşılır ve tüm verileri kapsayacak şekilde tüm kamuoyuna tanınmalı.
- Belediyeler sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde bağımsız denetim mekanizmaları kurmalı.
- Veri paylaşımı ve denetim mekanizmalarının kuruluşu da şeffaf olmalı. Ayrıca bu çözümler kurumsallaştırılmalı.

3. Yerel Yönetimler Sürdürülebilir Politikalar Geliştirmeli

Güçlendirilmiş ve demokratikleşmiş belediyelerin uygulamaları sürdürülebilir bir çerçevede yeniden gözden geçirilmeli. Hem kalkınma odaklı ekonomik düzenlemelerin hem de çevre düzenlemelerinin sürdürülebilir içerikte olması gerekiyor. Yerel yönetimlerin idare bölgesi de Türkiye'nin geleceği için kritik önemde. Şehrin kalkınmasının sürdürülebilir olması hem kısıtlı kaynakların doğru kullanımı hem de doğanın geleceği için hayati içerikte. Dünyada giderek yaygınlaşan akıllı şehir tasarımı ve bu çerçevedeki politikalar Türkiye şehirleri için örnek olabilir.

3.1. Çevre

Yerel yönetimlerin sürdürülebilir bir çevre politikası geliştirebilmeleri için rapor şu önerileri sıralıyor:

- Yerel yönetimlerin çevre politikalarını geliştirmeleri ve uygulamaları için yetkileri ve kaynakları artırılmalı.
- Belediyeler yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmeli.
- Geri dönüşümü ve evsel atıktan enerji üretimini içerecek şekilde atık yönetimi geliştirilmeli.
- Şehir planlamaları küresel iklim değişikliğine bağlı doğal afetlere hazırlıklı olacak şekilde uzun vadeli tasarlanmalı.
- Yeşil alanların korunması ve çeşitlendirilmesi hedeflenmeli.

3.2. Yerel Kalkınma

Yerel yönetimler çevre düzenlemelerinin yanı sıra sürdürülebilir yerel kalkınma stratejileri geliştirmeli. Bu bağlamda rapor şu önerileri sıralıyor:

- Kırsal üretim teşvik edilmeli ve kentsel tüketimle arasında bağlar geliştirilmeli.
- Yerel dayanışma ağları ve kooperatifler teşvik edilmeli.
- Yerel ihtiyaçlara cevap veren kamusal yatırımlar hayata geçirilmeli. Bu noktadaki merkez-yerel yetki karmaşası yerel yönetimler lehine çözümlenmeli.

3.3. Akıllı Şehirler

Akıllı şehir tasarımları, çağdaş kentlerin bilimsel ve teknolojik son gelişmeleri kullanarak karmaşık sorunlar için hızlı, etkili ve verimli çözümler bulmasını sağlıyor. Yerel yönetimlerin akıllı şehir anlayışına yaklaşması için şu öneriler dikkate alınabilir:

- Yerel yönetimler hizmet verilerini şeffaf, işlemeye açık ve kullanıma uygun bir şekilde kamuoyuyla paylaşmalı.
- Açık veri sistemleri kurulmalı ve yerel çözümlerin geliştirilmesinde kullanılmalı.
- Belediyeler paylaşımcı ekonomi modellerini teşvik etmeli.

Araştırmanın sonuçları Türkiye'nin yerel yönetim politikası için üç ana öneri sunuyor: Güçlendirme, demokratikleşme ve sürdürülebilirlik. Ne yazık ki, Türkiye her üç ölçekte de gelişmiş demokrasilerin hayli gerisinde. Rapor, bu üç alanda Türkiye yerel yönetimlerinin ne yönde geliştirilebileceğini ve dönüştürülebileceğini detaylı biçimde tartışıyor, politika önerileri sunuyor. Bu öneriler hem daha etkili, demokratik ve sürdürülebilirliği esas alan bir yerel yönetimi hem de daha katılımcı bir Türkiye siyasetini amaçlıyor.

**İkinci Yüzyılda
Güçlü, Demokratik ve
Sürdürülebilir Yerel Yönetim**

